

DRÁMAMELLÉKLET

1987

SZEPTEMBER

SZTEFAN CANEV

Szókratész utolsó éjszakája

Népi komédia

Fordította: Radácsy László

Szereplők

SZÓKRATÉSZ később ór ÓR később
Szókratész XANTIPPÉ Szókratész
felesége

Börtön Athénban
Nyári éjszaka i. e. 399-ben

Vasrács osztja ketté a színpadot. A rács közepén ajtó, és a felénk eső oldalán van egy ablakszerűség, a pár-kányán egy nagy rézpohár, mint hamarosan megtudjuk, méreggel. Balra a rács mellett egy gyertyatartó világít, messze hátul egy másik pislákol. A ráctól jobbra egy fapadon összegömbölyödve alszik Szókratész, tetőtől talpig egy fehér, rongyos khitónnal betakarva.

Az ór fekete köpenyben a rács másik oldalán sétál, hátra-előre, hátra-előre, egyenletesen, mint az inga, lépése úgy ketyeg, mint egy óra; kezében egy óriási kulcs, köpenye alól kard lóg ki, időnként megcsillan. Az egész tér periferiáját ógörög harcosok, szónokok, filozófusok, költők stb. miniatűr szobrocskái díszítik ...

Kakas kukorékol. Távolról válaszol neki a többi. Szókratész megmozdul

ÓR Második kakasszó, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ (ásít) Szóval (elaludtam ...)

ÓR Nincs hová sietnünk. Van időnk (a harmadik kakasszóig.

Már kikevertem a lötyöt. (A pohárra mutat)

SZÓKRATÉSZ Biztosan hat? (Ásít)

ÓR Az én találmányom. Csak kiiszod ;a poharat, és kicsit járkálsz, így ni... Amíg elnehezedik a lábad, akkor lefekszel, és csak azt érzed, hogy megdermed-nek (az ujjaid, laztán ia talpad, a térded, továbbhalad a hasadba, és mikor ia hideg 'a szívedhez ér — kész, vége, nem érzel semmit. Csak az a fontos, hogy keveset fecsegy, mert a beszéd melegít, és ez csökkenti a mérgeg hatását. Volt már olyan, hogy egy-két szószátyárnak két, sőt három adagot is kellett innia.

SZÓKRATÉSZ Mit innia?

ÓR Mit, amit? Hát mérget. (Sértődötten) Te nem figyelsz rám.

SZÓKRATÉSZ Figyelek én, de nagyon álmos vagyok. (Ásít)

ÓR Majd kialszod magad. Előtted az egész örökkévalóság

SZÓKRATÉSZ Mit is mondtál, aki sokat fecseg — két-szer, sőt háromszor is ...

ÓR Muszáj...

SZÓKRATÉSZ Tehát jaki sokat beszél, az általában sok mérget kell igyon.

ÓR Mi az, hogy általában? Semmit sem mondok általában !

Te meg folyton — általában ! Ez az általában juttatott ide...

SZÓKRATÉSZ Hát én is azt mondom. Ne mérgeledj már.

ÓR Nem mérgeledöm. Még (hogy azt mondom... (Körülnéz, hallgatózik) Beszél összevissza, aztán — én mondtam...

Nehéz, lassú léptek hallatszanak

Az ;arkhónok jöttek !ellenőrzésre!

SZÓKRATÉSZ Jól van, nem fogok fecsegni, nyugodj meg (Elhallgat)

Az arkhónok léptei elcsendesednek

ÓR (járkál előre-hátra, előre-hátra) Nem, csak beszélj, de engem ne keverj bele. Ellenkezőleg, csak beszélj.

SZÓKRATÉSZ Mit beszéljek? Megszoktam, hogy emberekhez szóljak. Ezért szaladgáltam reggeltől estig (a tereken és (a piacokon, hogy embereket keressek. Ez a legszomorúbb most, az utolsó éjszakámon, nincs egy ember, (akivel beszélgethetnék.

ÓR Sértegetünk, sértegetünk ...

SZÓKRATÉSZ Hát miféle ember vagy te? Te gyáva vagy, és aki fél, nem (ember.

ÓR Hogyhogy nem ,ember?

SZÓKRATÉSZ Csak úgy, Most mit álljak oda magyarázni neked. Egy ember, ,ajki fél, számomra nem léteznek!

ÓR Ellenkezőleg : félek, tehát vagyok ! Mert aki nem fél, !az hamarosan nem lesz. Felfogtad? SZÓKRATÉSZ Fel hát. Szóval már mindenki nemhogy

beszélni, de általában még hallgatni is fél.

ÓR Már megint általában ...

SZÓKRATÉSZ A tanítványok . . . ők is.

ÓR Ók — lehet.

SZÓKRATÉSZ Biztos (már megszöktek Athénból. ÓR

Itt vannak.

SZÓKRATÉSZ Itt? Hol?

ÓR Voltak.

SZÓKRATÉSZ Mikor?

ÓR Az imént.

SZÓKRATÉSZ Platón itt volt?

ÓR Platón nem volt.

SZÓKRATÉSZ Miért nem engedted be őket? ÓR

Nem engedem be.

SZÓKRATÉSZ Miért, ember?

ÓR Nofene, szóval én is ember lettem.

SZÓKRATÉSZ Ne sértődj meg.

ÓR Nem engedem be őket. (Lépked előre-hátra, előre-hátra.

Megáll) Én leszek halálad egyetlen tanúja. SZÓKRATÉSZ Jó üzlet !

ÓR Jó bizony. Majd dobálják a drachmákat.

SZÓKRATÉSZ Kik?

ÓR A tanítványaid. Még hogy beengedjem őket. Nem vagyok bolond. Egész életemben megélek ebből. SZÓKRATÉSZ Miből?

ÓR Hogy mesélem (az emlékeimet rólad. Szókratész utolsó éjszakájáról. Mert mindenki kérdezni fogja. És kitől kérdezik? Tőlem.

SZÓKRATÉSZ Hát mi mesélhiváló van ezen.

ÓR Van, van. Lesz. Amit mondani akarsz, nekem mondd. Azokat meg nemengedem be. SZÓKRATÉSZ No, alszom még egy kicsit... *(vissza-fekszik)* hogy tovább álmodjak Mirtórol... ÓR Ó is kinn várt.

SZÓKRATÉSZ Épp levette kh.itónj-át... .

ÓR Egészen?

SZÓKRATÉSZ ...a teste puha és ruganyos, ahogy hozzáérsz — megremeg, mint egy kanca, ha egy légy a hasára száll, remeg, remeg... a melle kemény és pajkos, nem tudod megfogni, csak a bimbói csiklandozzák az ujjadat, mint a kicsirkék csőre, mikor csipegetnek és ...

ÓR És?

SZÓKRATÉSZ És megszólalt a kakas.

ÓR Húha!

SZÓKRATÉSZ *(háta fordít az őrnek, horkolni kezd, és horkolás közt suttog)* Mirtó... . Mirtó... .

ÓR Behívjam?

Szókratész nem válaszol, horkol. Az ő felgyorsítja lépteit, hátra-előre, hátra-előre, aztán dühösen felkiált

Majd megmondom Xantippének, miről álmodsz!

Szókratész álmában gyengéden elmosolyodik, simogatja Mirtó láthatatlan testét. Az ő egyre idegesebben járkal, megáll, kardjával dörömböl a vasrácson

Szókratész, Szókratész!

SZÓKRATÉSZ *(felkel)* Szólt a kakas?

ÓR Nem. Csak meg akartam kérdezni: hogy viselted el egy életen át ezt (a Xantippét — a legrosszabb, ahogy mondják, leggonoszabb és legbutább, legboszszantóbb asszony).

SZÓKRATÉSZ Így könnyebben megtanultam elviselni a többi embert. Különben hogy viselnélek el téged... . ÓR

Csak hivatalos személy megsértése nélkül, ha lehet! SZÓKRATÉSZ Van jogom utolsó kívánságra? ÓR Van. Chiosi bort hoztam neked és csirkemáját. SZÓKRATÉSZ Edd meg magad. Engem meg hagyj

Mirtórol álmodni... *(Lefekszik, tetőtől talpig betakarózik khitónjával)*

Az ő egy ideig nézi, majd ismét járkalni kezd a rács mögött

ÓR *(dühösen morog)* Vadember! Vadember! Fogja és átalussza az egész éjszakát. Aztán mit mesélek hol-nap? — „Egész éjjel aludt”, miféle emlék ez? Ki hiszi el? Gazember! Tönkreteszi az egész jövőmet... . Na nem, öregem! ... *(Olyan kemény lépésekkel járkal, hogy zeng az egész börtön)*

SZÓKRATÉSZ *(nem bírja ki)* Nem hagynád abba vég-re?

ÓR Nem tehetem.

SZÓKRATÉSZ Hogyhogy nem teheted?

ÓR A szabályzat nem engedi.

SZÓKRATÉSZ Miért?

ÓR így csinálunk pszichóizist. *(Még keményebben lépked)*

SZÓKRATÉSZ Aludni akarok!

ÓR Azt hiszed, hogy olyan egyszerű munka a miénk. Van ám filozófia a .mi szakmánkban is. SZÓKRATÉSZ *(üvölt)* Aludni akarok!

ÓR No látod!

SZÓKRATÉSZ Mit látok?

ÓR Hogy csinálják a pszichóizist. Kezdesz ideges lenni, igaz? A bíróságon nyugodt voltál, igaz, itt meg idegeskedsz. Mit idegeskedsz?

SZÓKRATÉSZ Aludni akarok!

ÓR Miért akarsz aludni?

SZÓKRATÉSZ Mert álmos vagyok.

ÓR És miért vagy álmos?

SZÓKRATÉSZ Hülye!

ÓR Hülye, de tudom ám, miért.

Szókratész ismét betakarózik khitónjába, és tüntetőleg horkol

Mert félsz! *(Kiabál)* Azért akarsz aludni, mert félsz, gyáva kukac, félsz!

SZÓKRATÉSZ *(felugrik)* Én?

ÓR Te, hát majd én. Na, ismerd be. Micsoda! Hősök mentek már itt keresztül, egész államoknak álltak ellen, egész hadseregeknek — meg sem remegtek, ámde mikor itt álltak a pohár előtt — jaj, mamám, Fezt látni kell. Reszketnek, halálra röhögi magát az ember! *(Erőltetetten nevet)*

SZÓKRATÉSZ *(némi szünet után, nyugodtan)* Add a poharat.

ÓR „Add a poharat”, mi? *(Nevet)* Nagyon sietsz! Hová sietsz? Mindenki siet, mert fél. Háborúban könnyű, feje vágnak, hasba szúrnak — és kész. Itt meg vársz. Vársz, és gondolkodol. Egész éjszaka gondolkodol. A harmadik kakasszóig. Senki nem bírta ki. Mindenki azt mondja: add a poharat! Ha ez csak így menne, testvér, elítélnék — lehajtod... De nem, várnod kell, gondolkodnod kell; aranyom. Képzeld csak el százszor, hogy halsz meg, és elképzelni sokkal szörnyűbb, mint meghalni. A barbárok az ilyeneknek, mint te, egyenesen levágják a fejét. A hülyék. Itt civilizáció van. Méreg. Miután lenyeled — még mindig van időd gondolkodni. A legszörnyűbb agondolkodás. A halálról. Ebben áll az én szakmám filozófiája. Még hogy egyszerű munka!

SZÓKRATÉSZ Nem egyszerű. A fontos, hogy az ember szeresse a hivatását.

ÓR Csakhogy minket senki sem szeret. Nem tisztelnek! És miért? Nézd meg, milyenek a munkafeltételek. Sötét, nedveség, penész, denevérek. Hát feltételek ezek? Néhányotok egy napra, kettőre idejön — és jajong, de minket kérdez-e valaki? Már Periklész előtt itt voltam. Az örök világosság fényeskedjék neki, hamarosan ünnepelem halált hozó tevékenységem ötvenedik évfordulóját.

SZÓKRATÉSZ Milyen tevékenység?

ÓR Most mi van, mit kötözködsz?

SZÓKRATÉSZ Dehogy, nem hallottam... *(Alig tudja visszatartani a nevetését)* A sorsod igazi tragédia,

eposz — csak legyen, aki megírja... *(Elneveti magát)* ÓR Mit nevensz?

SZÓKRATÉSZ Hogy Homérosz meghalt, és nincs, aki... .

(Egyre féktelenebbül nevet) Hős!

ÓR Megtiltom, hogy nevensz! *(Előveszi a kardját)*

SZÓKRATÉSZ Hát én tényleg egy senki vagyok hozzád

képest... *(Fuldokol a kacagástól)* Na, add ide a poharat, még mielőtt te iszod ki... .

ÓR Várni fogsz. Itt rend van. Amíg harmadszor nem kukorékolnak a kakasok. *(Utánozza)* „Add a poharat, hahaha!” Te aztán nagy hős vagy. Csak vigyázz, nehogy még te kukorékolj a kakasok helyett.

Szókratész tovább nevet

Hiszen már kukorékoltál is! *(Maró gúnnyal)* „A legbölcsebb Hellász férfiai közt” — ahogy a delphoi Püthia mondta... és az életed holmi okatlan kaka-soktól függ, és egy egyszerű ő kezében van.

Szókratész abbahagyta a nevetést

Most miért nem nevensz? *(Gúnyosan nevet)* Tarts ki! Hol van Homérosz, hogy megírjon, mi? Kis barátaid, Szophoklész és Euripidész — ők is meghaltak már vagy öt-hat éve... és ki maradt? *(Hirtelen, lenézően)* Arisztophanész! SZÓKRATÉSZ *(egy árnyék vonul el az arcán, kis szünet után alázatosan)* Hagyd már Arisztophanészt.

ÓR Hagyd már! De ki dobott fekete babszemeket az edénybe? A fene vigye el, csak harminc babbal több, ha levest főzök belőle — még fingani is kevés, de most — halál!

SZÓKRATÉSZ Arisztophanész nem volt a bírák között.
ÓR Ott volt bizony, benne mindegyikükben, a gazember!
SZÓKRATÉSZ Ugyan hagyd már ... tehetséges az ürge.
ÓR Hát ha nem lenne tehetséges, ki figyelt volna rá. De téged egy kosárban felakasztott a felhők alá, és egész Athén előtt neveltségessé tett.
SZÓKRATÉSZ Óvé akkor a nevetés, nem az enyém. ÓR Tévedsz, bölcs! A nép szereti, mert megnevetteti. Téged a komédiás Arisztophanész ölt meg! SZÓKRATÉSZ Ugyan már, hogy ölne meg. A másik komédiában a demagóg Kleón ellen fenekedett ---na és? Megölte vagy lelökte a hatalomról? Ugyan. Azt hiszi, hogy kigúnyolja a vezetőket, miközben a népet megnevetteti, holott a vezetők nevetnek rajta. Kleón nevetett a legjobban.
ÓR Szókratész, téged a komédiás Arisztophanész ölt meg, nem a vezetők.
SZÓKRATÉSZ Emlékezz a szavamra. Örök babérral díszítik a fejedet.

ÓR És megérdemeltem, mert mit gondolsz — azok öt-százán a bíróságon elhitték annak a tehetségtelen fűzfapoéta Melétosznak a rágalmaikat? Vagy a büdös tímár Anütosz hazugságait, aki Periklészt utánozta? Arisztophanésznek hittek, Szókratész!
SZÓKRATÉSZ Ha nem ölnek meg, nem félnék tőled, Arisztophanész!
ÓR Tőled persze félnék, mi?
SZÓKRATÉSZ Minthogy itt vagyok, úgy tűnik.
ÓR Tévedsz, filozófusom! Nem te vagy félelmetes, Arisztophanész rémítette meg őket, hogy megrontod az ifjúságot, hogy istentagadó vagy, és veszélyes az államra. Mert ugye emlékszel, hogy kiabált az a Szókratész a színpadon. „Mit, Zeusz, prr! Ne beszélj nekem ilyen vadakat, prr! Nincs is Zeusz, prr, prr! Égek a türelmetlenségtől, hogy leszarjam a törvényeket, prr, és minden nézetet, prr, az ellenérvekkel együtt, prr! Hozzátok ide a gyermekeitek, prr, úgy megtanítom őket szónokolni, prr, hogy elhitheti, prr, hogy a szép mind rút, prr, hogy a rút mind szép, prrrr! . . .” És a nép nevetett, mert e szörnű szavak közepette Zeuszként fíngtál a felhők közül. Akkor nevettek, ugye, most viszont halálra ítélték, minthogy hittek Arisztophanésznek, mert legkönnyebben úgy győzöd meg a népet valaminek az igaz voltáról, ha neveltségesen adod elő.

Hallgatás

SZÓKRATÉSZ *(lenézően)* Arisztophanész . . . Én a többség döntése alapján vagyok itt.
ÓR No persze.
SZÓKRATÉSZ Igazságos szerinted a többség?
ÓR *(citálva)* Rajta nyugszik az athéni demokrácia.
SZÓKRATÉSZ Lássuk, így van-e.
ÓR Mindenki tudja.
SZÓKRATÉSZ Én viszont nem tudom. Mindenkiel el-lentétben én tudom, hogy semmit sem tudok. Ezért szeretném, ha segítenél megérteni.
ÓR Én?
SZÓKRATÉSZ Te, kiváló öröm. Figyelj jól, és válaszolj röviden.
ÓR Rendszben. Kérdezz.
SZÓKRATÉSZ Ha te mondjuk tornázol, és jön a tanárod, aki jobban ért a tornához, és megszid, vagy megdicsér, vagy megmagyarázza, mit csinálj. Hiszel neki vagy nem hiszel?
ÓR Hiszek neki.
SZÓKRATÉSZ De ha ugyanakkor a tömeg, amelyik kíváncsian figyel, mert még soha nem tornázott, ha ez a tömeg mást mond, hallgatsz rá vagy nem?

Az ór gondolkozik

Hallgatsz rá vagy nem?
ÓR Nem kéne.
SZÓKRATÉSZ Ellenkezve a józan ésszel, nem arra az egyre hallgatsz, aki ért hozzá, hanem a sokaságra,

amelynek fogalma sincs róla — lesz ebből valami károd vagy nem lesz? A káros tanácsok megnyomorítanak vagy nem nyomorítanak meg?

ÓR Könnyen lehet, hogy megnyomorítanak. SZÓKRATÉSZ És nyomorék testtel élni jó vagy nem jó?
ÓR Persze hogy nem jó, hát hogy lehetne jó! SZÓKRATÉSZ Köszönöm, kedves öröm, a segítségedet. ÓR Szívesen.
SZÓKRATÉSZ 2s most nézzük a költészetet vagy bár-mely más emberi tevékenységet, amelyben a lélek vesz részt. Ha a többség véleményét követjük, noha az adott területhez nem ért, megnyomorítjuk a lelkiünket?
ÓR úgy tűnik.
SZÓKRATÉSZ És könnyebb nyomorék lélekkel élni, mint nyomorék testtel? Vagy szörnűbb?
ÓR *(kis szünet után)* Szörnűbb.
SZÓKRATÉSZ Így hát, kiváló öröm, veled együtt arra a következtetésre jutottunk, hogy — na mi? ÓR Na mi?
SZÓKRATÉSZ Hogy a többség képes elveszejteni bennünket. Így van vagy nem?
ÓR Én nem jutottam semmiféle ígyhez vagy nem ígyhez.
SZÓKRATÉSZ Hogyhogy nem? Én csak kérdeztem — te feleltél. Így van vagy sem?

ÓR Most mit akarsz ezzel — hogy a mihasznák adják a többséget, hogy többen vannak, mint a jó emberek, igen? Mindjárt odaadom a poharat. . . SZÓKRATÉSZ Nem, a jók és a rosszak kevesen vannak, a legtöbben közepesek.

ÓR Szóval a démosz.
SZÓKRATÉSZ Nevezd, ahogy akarod. Koronként más-ként hívják őket. Nem ez a legfontosabb.

ÓR Hát mi?
SZÓKRATÉSZ Hogy jót tesznek, ha a jókat követik, de tehetnek gonoszat is, ha a rosszak után mennek. Mindkét esetben azonban szörnűen nagy erőt képviselnek. Az emberiség sokat szenved ettől.

ÓR Miért szenvedne ettől az emberiség, csak nem olyan bolond? A jók után megy — és kész.
SZÓKRATÉSZ Ugyan már! Sajnos, ez a „legtöbb” olyan, mint az az ember, akinek ha adsz egy aranyat, sokáig vizsgálja a fogával, nem hamis-e, de ha oda-dobsz neki egy zsák hamis pénzt — minden vizsgálgatás nélkül ráveti magát. Ezen nyugszik a ... hogy is mondod?

ÓR Demokrá ... *(Nem fejezi be, körülkémlel)* Na, most mire célozol?

SZÓKRATÉSZ A demagógia, bátor öröm, ezen nyugszik. Igazad van . . .

ÓR Nincs igazam!
SZÓKRATÉSZ Hogyne lenne, hiszen az előbb mondtad...

ÓR Semmit sem mondtam!
SZÓKRATÉSZ Arisztophanészről . . .

ÓR Ja, róla — lehet.
SZÓKRATÉSZ Nos, igazad van, mint mondom, hű öröm, hogy ez az Arisztophanész fingós komédiáival bedugta az athéniak fülét, hogy ne hallhassák igaz szavaimat, a vezetők még mindig szerették a nevetetőket. Mivel demokrácia ide, demokrácia oda, minden demagóg, azaz minden népvezér — ugye ez a szó valaha jelentett valamit?

ÓR Gyerünk, folytasd.
SZÓKRATÉSZ Szóval minden demagóg demokráciáról beszél, de királynak, sőt Periklésznek álmódja ma-gát, és király nem lehet meg bolond nélkül, így aztán mind odavan az ilyen Arisztophanész-félé-kért . . .

ÓR Te csak ne szidd a demokráciát ... *(Körülkémlel)*

SZÓKRATÉSZ Nem a demokráciát, hanem a rossz demokráciát szidom.
ÓR *(idegesen járkal, körülnéz, hallgatózik)* Könnyű neked — így is, úgy is megiszod a mérget, azt beszélhetsz, amit akarsz . . .

SZÓKRATÉSZ Mondok két dolgot, jól jegyezd meg. ÓR Nem tud már megszólalni az a kakas?

SZÓKRATÉSZ Jó demokrácia és jó monarchia közül a demokráciát válaszd.
ŐR Ez világos.
SZÓKRATÉSZ De a rossz monarchia és a rossz demokrácia közül a monarchiát.
ŐR *(összerezzen)* Hagyj békén.
SZÓKRATÉSZ Mert egy rossz ember sok rosszat tehet, de sok rossz ember együtt, no mit gondolsz, több vagy kevesebb rosszat tesz?
ŐR Megtiltom, hogy a demokráciát szidd. SZÓKRATÉSZ Rendben, demokratikus öröm, nem be-szélek, elhallgatok.

Szünet

Miért nem adod ide a poharat?
ŐR Nem lehet. Rendnek kell lenni. Majd ha szól a kakas.
SZÓKRATÉSZ Felébredtetted, kiverted az álmot a szeméből, most meg ...
ŐR Ugyan, Szókratész, beszélj csak! De nem beszélhetnél valami másról? Mirtórol, például. Vagy beszéljessünk a művészetéről ... Nagyon szeretem a művészetet.
SZÓKRATÉSZ Csak nem irsz?
ŐR Honnan tudod?
SZÓKRATÉSZ Verseket?
ŐR Jobban mennek az emlékiratok. *(Bizalmasan)* Mindent dokumentáltam. Ezenkívül mindenkiről, aki ... faragtam egy-egy kis mellszobrot *(mutatja a szobrocskákat)*, megtöltöttem már az egész börtönt. Téged díszhelyre teszek.
SZÓKRATÉSZ irsz is, faragsz is?
ŐR irok is, faragok is.
SZÓKRATÉSZ Tanultad ezt a szakmát?
ŐR Melyik szakmát?
SZÓKRATÉSZ A szoborfaragást.
ŐR Nem. De nem ártok senkinek.
SZÓKRATÉSZ Ki tudja ...
ŐR Most mit ijesztgetsz?
SZÓKRATÉSZ Ida valaki anélkül, hogy tanulta volna, elkezd szobrot faragni *(szünetet tart, az ő feszülten figyel)* — az nem nagy baj.
ŐR Na ugye.
SZÓKRATÉSZ Úgyhogy nincs benne semmi rossz. ŐR *(örömmel)* Na ugye.
SZÓKRATÉSZ Ámde ha valami tudatlan kapja kezébe az állam kormányzását — mit gondolsz, nemis öröm, ugyanakkora-e a baj avagy nagyobb?
ŐR *(szünet után)* Aztán Anüthosznak mondtad-e ezt?
SZÓKRATÉSZ Mondtam neki.
ŐR Akkor mit csodálkozol azon, hogy idekerültél ...
SZÓKRATÉSZ A türannosz azt mondja, „én” — és előbb vagy utóbb felel a tettéért, igaz? A demagóg, például Anüthosz, azonban azt mondja, „mi”. Ha valami jól sikerül — ő a hős, fejét babérral ékesítik. Am ha nem jól sül el a dolog — az államtanácsban kiabál: ugyebár szavaztatok? Én csak alávettem magam a többség akaratának!
ŐR Elég volt, Szókratész!
SZÓKRATÉSZ És mit mond erre a többség, aki szavazott?
ŐR Könyörgök, hallgass ...
SZÓKRATÉSZ Nem, öröm, egyikük se mondja: „én”, mind azt mondja, „mi”, azaz — mindenki, engem is beleértve, de mi vagyok én a „mi”-vel szemben? És ez így megy...
ŐR *(egyre aggodalmasabban)* Mi van már ezekkel a kakasokkal?
SZÓKRATÉSZ Mert mindenki e mögé a „mi” mögé bújik ...
ŐR *(pánikban)* Kihaltak, a fenébe!
SZÓKRATÉSZ ...És így követik el a legnagyobb igazságtalanságokat, mert senki sem viseli a felelősséget. ŐR *(kinyújtózik, és elkiáltja magát)* Kukuriku-u-u! SZÓKRATÉSZ Ezt megmondtam a bíróságon is ... ŐR *(még hangosabban)* Kukuriku-u-u!
SZÓKRATÉSZ Ezért ítélték el.
ŐR Kukuriku-u-u!

SZÓKRATÉSZ *(kivárja, míg elhallgat)* Hé, mi bajod van?
ŐR *(hallgatódzik)* Nem és nem. Mäskor, mikor így csinälök, tévedésböl rákezdenek.
SZÓKRATÉSZ Próbäljük meg együtt.
ŐR Günyölödsz?
SZÓKRATÉSZ Hät, ha kell. Ilyen ugyebär a rend --- amíg meg nem szölnak ... *(Fejével a pohár felé int)*
ŐR Igen, nem adhatom oda. Bocsäss meg. SZÓKRATÉSZ Ugyan kérlek. Rajta — három — négy!

Mindketten kukorékolnak, hallgatóznak. Semmi

ŐR Nem megy, a fene vigye el öket!
SZÓKRATÉSZ Bezzeg, azok kukorékolnak.
ŐR Kik?
SZÓKRATÉSZ A bíróságon. Anüthosz és Melétosz után. ŐR Hagyd már abba, Szókratész.
SZÓKRATÉSZ Vége, hallgatok. *(Rövid szünet után)* Ezek meg, fene enné meg öket, csak nem szölnak meg...

Az ő fel-alá sétäl a rács mellett — egyenletesen, mint az inga, léptei, mint az óra ketygéése. Szókratész ül a padon lehajtott fejjel. Hosszú hallgatás

Nem, én tényleg már azon gondolkodom, megérdemli-e Fez a nép, hogy meghaljak érte...

Hosszú szünet

Azt hittem, a megismerés igazságosabbá teszi az embert. Márpedig, ha az ember meg tud változni, akkor, gondoltam — az állam is meg tud. És mi az igazság? Mit értem el ötven év alatt? Kit tettem jobbá, mikor Athén épp most érte el a hanyatlás mélypontját? Mit segített neki Periklész, Szophoklész, Euripidész, Pheidiasz? ... Nem, nem. Egy állam halálának az az első jele, mikor nem tudja megkülönböztetni a jó polgárait a rosszaktól. Mindenki a mellét döngeti, és mindenki azt kiabálja: Becsületes vagyok! Melétosz is becsületes, noha megrágalmazott, no meg Anüthosz is becsületes, noha a bírókat meg-vesztegette három-három obulusszal, és azok elkukorékolták magukat, istenem, egy fél drachmáért, két gramm ezüstért, de becsületes emberek ...

ŐR Késnek a kakasok, gyötrödik gaz, öreg ...
SZÓKRATÉSZ Üldözött a harminc türannosz, megtiltották, hogy beszéljek, na jó, megdöntöttük a türannoszokat, most demokrácia van, ugye, ugyanarról be-szélek — elítélnék, mert beszélek. Az igazat mondtam akkor is, most is. Lelepleztem a demagógokat, hogy hazudnak. Athén javáért tettem, a polgárokért, a többségért. Miért ítél hát el az a többség?

ŐR Engem kérdezel?
SZÓKRATÉSZ Soha még Athénban nem volt ilyen sok becsületes ember!

ŐR Egyszer Periklész meglátogatta a börtönt, mindenki kiabálni kezdte, hogy ártatlan. Csak egyikük mondta, hogy ő bűnös. „Mit csinälsz akkor itt a becsületes emberek között?” — kérdezte Periklész. — „Azonnal kergessék el innen!”

Hosszú szünet

Igaz, hogy te fiatal korodban kőfaragó voltál? SZÓKRATÉSZ Az voltam. Pheidiasznál voltam tanuló. ŐR Faragtál volna követ, az legalább hallgat. Te meg fogtad és embereket kezdte faragni. Ki az az örült, laki hagyja?

Szókratész az ő felé fordul, felkiált: — Ha! Megremeg, arca felvidul, nevet, közben földhöz csapkodja magát. Az ő értetlenül figyel

Bepörögtél, ember?

SZÓKRATÉSZ *(nevetve)* Mit is mondott Periklész? „Mit csinälsz itt a becsületes emberek között?” Ez jó. ŐR „Azonnal” — azt mondja — „kergessék el innen!”

SZÓKRATÉSZ *(összegörnyed a nevetéstől)* Jaj, nem bírom!
 ÓR Bizony! *(Ő is nevetni kezd)*
 SZÓKRATÉSZ És mi volt? Elkergettétek?
 ÓR Hát igen, elkergettük!
 SZÓKRATÉSZ Jaj, ne! Csak úgy fogtátok és felkerget-tétek?
 Sicc! Sicc!
 ÓR Bizony! Kinyitottam a rácsot, és mondom: Sicc, futás!
 SZÓKRATÉSZ Sicc, futás! — A bűnözőnek?
 ÓR Sicc, futás, mondom, de ő meg se mozdult!
 SZÓKRATÉSZ No nem!
 ÓR Azám! Erőszakkal kellett kirúgnom, halálra röhögi magát az ember!
 SZÓKRATÉSZ *(egyre féktelenebbül nevet)* Az meg — csak nem megy!
 ÓR *(fuldoklik a nevetéstől)* Nem, csak fúj, mint... a fíng!
 SZÓKRATÉSZ Nio ne mondd!
 ÓR De mondom!
 SZÓKRATÉSZ Szóval elszőkött, azt mondog?
 ÓR El hát... ki gaz ia marha, aki itt marad a börtön-ben!
 SZÓKRATÉSZ És te?
 ÓR Én? Fuss, mondom...
 SZÓKRATÉSZ Jól mondog. De akkor miért maradsz? ÓR Hol?
 SZÓKRATÉSZ A börtönben.
 ÓR *(abbahagyja a nevetést)* Hogyhogy miért?
 SZÓKRATÉSZ Miért?
 ÓR Hogy vigyázzak rád.
 SZÓKRATÉSZ Rám? Minek?
 ÓR Ez világos, hogy meg ne szőkj.
 SZÓKRATÉSZ Minek iszőknék meg?
 ÓR Mert mindenki, jaki a rács mögött van, meg akar szőkni.
 SZÓKRATÉSZ Igen? Akkor te miért nem szőksz meg? ÓR Miért kéne megszőknöm?
 SZÓKRATÉSZ Mert 'a rács mögött vagy.
 ÓR Te vagy a rács mögött.
 SZÓKRATÉSZ Igen? Figyelj csak! Az én szempontomból — te vagy ia rács mögött, na tessék!
 ÓR Te vagy a rács mögött!
 SZÓKRATÉSZ Te vagy a rács mögött!
 ÓR Te vagy a rács mögött!
 SZÓKRATÉSZ Te vagy a rács mögött!
 ÓR Én — a rács mögött? *(Erőltetetten nevet)* Ha holnap Athén-szerte elmesélem, hogy Szókratész megbolondult is halála előtt, meghalnak a röhögéstől... Ne jársd le magad, Szókratész, őrizd meg ia hidegvére-det, nagy dolog — egy pohár... *(Suttog)* Titokban hoztam egy kockacukrot, hogy megédesítsd a mérget. Én nagyon tisztellek.
 SZÓKRATÉSZ Sicc! Sicc! Fuss, te rab!
 ÓR Te vagy a rab! Én szabad vagyok!
 SZÓKRATÉSZ Ha szabad vagy — miért vagy börtön-ben, fúss! *(Nevet)* Miért nem futsz?
 ÓR Mert őrizlek.
 SZÓKRATÉSZ Engem? Minek?
 ÓR *(dühösen)* Hogy el ne szőkj! Ez egészen világos!... Megtiltom, hogy nevéss!
 SZÓKRATÉSZ *(egyre hangosabban nevet)* Szóval vigyázol rám, hogy meg ne szőkjem, és nem szőkhetsz meg, amíg én meg nem szőköm. En viszont nem tudok megszőkni, mert vigyázol, nehogy megszőkjem. No-mármost, amíg meg nem szőköm, nem szőkhetsz meg te sem, minthogy vigyázol, nehogy megszőkjem. Következésképpen nem szőkhetsz meg, amíg én nem szőköm meg. *(Abbahagyja a nevetést)* Érted?

Az őr sétál a rács mellett, feszülten gondolkodik, hallgatódzik, nem jön-e valaki, valahová hátra bámul

ÓR És ha fogom és kiengedlek, mi?
 SZÓKRATÉSZ Ne tedd. *(Nevet)* Akkor börtönbe zár-nak!
 ÓR Rossz ember vagy, Szókratész.
 SZÓKRATÉSZ Dehogya, csak elképzelttem, milyen képet vághatnak az arkhónok, mikor azt hallják: azt ott, a börtönből, zárják börtönbe!... Te aztán kifordítod az egész jogtudományt! Nincs benne logika,

mondja a jogtudomány. Hogyhogy, a börtönből a börtönbe, ha 'azokat, akik szabadon vannak, büntetésből börtönbe zárjuk, akkor azt, aki a börtönben van, ki kell engednünk a szabadba, büntetésből. Die tényleg, itt jól megszokhattad ötven év alatt. — Nyugalmas, sötét, nyáron nincs forróság, télen nincs huzat, válogatott társaság, hiszen ide véletlenül senki sem jön... *(Komolyan)* Ember, nem unod?

ÓR Mit?
 SZÓKRATÉSZ Az örködést.
 ÓR Unom. Untam. Aztán megszoktam. A megszokás megszabadít.
 SZÓKRATÉSZ Megszabadít? Mitől?
 ÓR A gondolkodástól.
 SZÓKRATÉSZ Bolond!
 ÓR Bolond, mi, mert ő vagyok. Bezzeg, ha filozófus volnék, nem lenne bolondság, amit mondok, mi? „A megszokás megszabadít a gondolkodástól?” Jaj, de bölcs — ismételtetének iga szónokok...
 SZÓKRATÉSZ Tényleg, van benne valami. A szokás meg...
 ÓR Ha hadvezér volnék, csak odamutatok az ujjam-mai, és tizezer harcos gondolkodás nélkül megmássza Siracusa falait; ha király volnék, csak ide mutatnék — háromszáz örült a testével torlaszólna el Thermophüleit... ámde ezzel az ujjammal most legfeljebb a hátsómat vakarhatom, mivel ő vagyok. A helyzet határozza meg az embert, Szókratész. Mert mindenki azt gondolja, ki lesz ő? Csak a bolond.
 SZÓKRATÉSZ Várj csak...
 ÓR De te, jaki mindig gondolkozol, gondoltál-e már arra, hogy lesz valakiből ő? Mi?
 SZÓKRATÉSZ Hogy lesz valaki ő?... A kuttyámra esküszöm, soha nem gondoltam rá.
 ÓR Vagy tán azt gondolod — anyám megszült, apám felemelt is nap felé, homlokon csókolta, 'és azt mondta: fiam, nemünk 'és hazánk dicsőségére, légy ő Athén börtönében! S én ia gondolattal, a parancssal nővők fel, a többiek hősöket játszanak, iaz egyik Themisztoklész, és szétveri :a perzsákat, a másik Dareiosz király, és legyőzi a görögöket, 'én meg őrt játszom, bürköt szedek a szemétdombon, fémdobozokba keverem, és azzal mérgezem a madárkakat. Aztán az egyik filozófiát tanul Anaxagorasz iskolájában, a másik Püthagorasz iskolájában a számokat tanulja, a harmadikat Pheidiasz tanítja szobrászatra, a negyedik Arisztotelészt utánozza, mindenki elméjét és lel-két csiszolja, 'hogy Athén méltó polgára legyen... Én viszont — nem, én korlátozom elmémet, megölöm lelkemet, eltaposok magamban mindent, ami szép és magasztos, azt gyakorlom, hogy ne gondolkozzam, és ne érezzek, mert milyen ő lesz abból, aki gondolkozik és érez, márpedig gaz én hivatásom az, hogy Athén mintaállamának mintabörtönében mintaőr legyek! Valakinek csak meg kell mérgeznie az állam ellenségeit, nemde? És mikor eljön ia nap, térdre kell hullani ia kilenc arkhón előtt, és szandáljukat nyalva kérni őket: tegyetek meg börtönörnek, de előbb alázzatok meg mindenki előtt nyilvánosan, tapossatok rám, gyalázzátok meg a feleségemet itt a szemem előtt, sorban mindannyian, alázzatok meg a végső-kig, míg dühöngő állattá nem válok, másképp milyen börtönőr leszek, 'ha nem gyűlölöm az egész emberi nemet, hisz mit tudom én, kinek kell beadnom a mérget, előfordulhat, hogy valami rendes ember kerül ide, hogy itatom meg vele a mérget, ha nem gyűlölök minden embert, minden magasztosat; ezért alázzatok meg, te is, filozófus, alázz meg te is, más-ként hogy itassam meg veled a mérget? *(A rács mögött térdre esik)*
 SZÓKRATÉSZ Kelj már fel. *(Elfordul, hogy ne lássa)* Ezt mindenkinek eljátszod?
 ÓR *(felkel, leporolja a térdét)* Miért?
 SZÓKRATÉSZ Együttérzésből az ember könnyebben kiissza a poharat, mi?
 ÓR Hogy jöttél rá? *(Szünet után)* Ez a tanárom fogása volt.
 SZÓKRATÉSZ Kié?
 ÓR A tanáromé.
 SZÓKRATÉSZ Csak nincs erre is egy iskola?

Az ór bólogat

Nem tudtam ... Az ember amíg él, tanul. (A pohár felé pillant) Te athéni vagy?

ÓR Epheszoszból vagyok, Szókratész. Ióniából.

SZÓKRATÉSZ Anaxagorasz hazájából?

ÓR Igen, tanítód, Anaxagorasz, és az ő tanítója, Anaximenesz, és Anaximenesz tanítója, Anaximandrosz hazájából, Ióniából. Kedvenc festőd, Parthasziosz, Periklész felesége, Aszpázia, Anakreón és Arktinosz hazájából, ahol a bölcs Thalész és a halhatatlan Homérosz született. Hérakleitosz is epheszoszi, Szókratész! Ott a Kaisztrosz folyó partján mondta híres mondását: Panta rhei! ... A legbőlcsebb emberek Ióniában születtek. Nagy volt Ióniáig, amíg Athén be nem kapcsolta az athéni tengeri szövetségbe, hogy, úgymond, megvédje a perzsáktól. És minden Athénba került — az arany, a férfiak; az Akropolisz márványa is Ióniából van. Athénban 'semmi sem Athénből való. Lopnak. Démokritosz Babilonban járt a káldeusoknál, és ott kitanult valamit 'az atomokról, de kérdezd meg ma a gyerekeket, ki fedezte fel az atomokat? — Démokritosz! Püthagorasz Egyiptomból hozta a geometriát, és most meg — Pitagorasz-tétel! És az athéni elhiszi, ha azt hazudják neki, hogy Athénban gondolták ki, mindent elhisz. Mikor Perzsiában jártam, láttam egy klozetot, de mivel ahogy megjöttem, elmondtam, hogy Perzsiában láttam — nem és nem vakarják, 'az athéni polgár szabad ember, oda szarik, 'ahová akar, és nem holmi 'lyukba. Ha mint Püthagorasz és Démokritosz, azt mondtam volna, hogy én találtam ki, Athén ezzel a találmánnyal híresebb lett volna gaz évszázadok folyamán, mint Arisztophanész fíngár komédiáival. Na mindegy!

SZÓKRATÉSZ Jól van, ha ennyire sírsz Iónia után, mit csinálsz Athénban, miért nem maradtál Ióniában?

ÓR Elítéltek, Szókratész, hazaárulásért, mert összeesküvést szerveztem Iónia felszabadítására. Érted? És akkor ide hoztak.

SZÓKRATÉSZ Ide?

ÓR Ide. Ugyanebben a cellában, ugyanezen a padon ültem, mint most te. Ültem, és vártam a harmadik kakasszót.

SZÓKRATÉSZ És mikor megszólalt a kakas?

ÓR Az ór ideadta a poharat, a szemembe nézett, és az mondta: fiú, nem kedves az életed? Kedves bizony, mondtam. Hát van egy mód, hogy ne idd meg a mérget, aszongya.

SZÓKRATÉSZ Miféle mód?

ÓR Ha másoknak adod, hogy azokat igyák.

SZÓKRATÉSZ Hogyhogy másoknak?

ÓR Mint én, aszongya. Nem akarom, mondom. Hát ha nem akarod, akkor igyál! Azt sem akarom, mondom. Feleséged van-e? — Így ő. Vian. Hívd csak ide, mondja. Meg, akard-e menteni a férjedet, mondja az iasszonynak. Meg, mondja az. Emeld fel a peplonodat, aszongya, na még a khitonodat is, és hajolj le, így ni ... Te meg, mondja nekem, nézd. Én kiabáltam, összeszorítottam a fogam, hogy ne 'kizabáljak, ki is törtem mindet. És üvöltöttem, ő meg rám kiáltott: üvölsz, üvölsz, mire végzek — kész leszel, mert az első feltétele annak, hogy hóhér lehess, az, hogy megalázzana'k, hogy megvadulj, ha megvadulsz, nem kiabálsz majd, hogy: nem akarok mérgezni, mérgezni fogsz, aszongya, én is végigjártam ezt az utat, az anyja keservit, minél jobban megaláznak, annál jobb hóhér leszel, de hogy egész jó legyél — gyere most te ide, hajolj le, így ni ... és az asszonynak odakiált, hogy nézze. Utálom ezt az Arisztophanészt — még hogy homokosok vagyunk, és minden hatalomnak odanyújtjuk a hátsó fertályunkat. Mi minden hatalom felett vagyunk! Itt, néhányotokon kívül, mindenféle hatalmi emberek jönnek. Én a kis Periklészt, Periklész fiát is megmérgeztem. Ő csak sirt, én meg: mit akarsz egy ilyen névvel, öregem, ki bocsátja meg, hogy apád nagy ember volt? Hej, és a harminc türannosz idején Kritiász türannosz tudod, hány embert küldött ide alig tíz hónap alatt? Ezeröttszáz athénit — a legtekintélyesebbeket, és több mint háromezer bevándorlót a leggazdagabbakat, tizenöt-

húsz embert naponta ... kitéptem Attika összes bürkét, egy szál se maradt. Aztán meg — jöttek a türannoszok és a barátaik, nem is sejtettem, hogy a türannoszoknak ilyen sok barátja van, egész Epidauroszig lementem, hogy bürköt találjak. Most, ha tartjuk magunkat a hagyományokhoz, hamarosan azokat kell fogadnom, akik téged ide küldtek. Ezért aztán vágtam bürköt, Melétoszknak is, Anüthoszknak is, így nem lesz fennakadás.

SZÓKRATÉSZ (szünet után) Görögország gazdag bürkben, jut mindenkinek ...

ÓR Ha nem jut — átugrom Trákiába, elégnek kell lennie. Azt mondják, ott sok a bürk. Szomorú, mi?

SZÓKRATÉSZ Hogy mi magunk neveljük ki hóhérainkat, ez a legszomorúbb, én azt mondom.

ÓR Mint egy északi nép mondja: amit az ember maga megtesz, senki nem tudja megtenni helyette. Így van az állammal is.

SZÓKRATÉSZ Az államokkal még rosszabb. Amit egy ember el tud rontani egy államban, gaz egész nép nem tudja megjavítani.

ÓR Kritiász nem volt a tanítványod?

Szókratész bölint

Te tanítottad meg varra, hogy a legszörnyűbb türannosz legyen, akire a világ emlékszik? Te tanítottad arra, hogy elpusztítsa Athén legtisztességesebb embereit?

SZÓKRATÉSZ Én arra tanítottam, hogy iaz ember minden égi és földi felett áll, de ő az „embert” egyes számban értette, magára.

ÓR Tudod, milyen szavakkal búcsúztatta Kritiász az elítélteket? „Kiváló uram” — azt mondja — „nem szégyelled magad, hogy csak a gazdagságról, dicsőségről és hatalomról gondoskodtál, de ia lelkedre nem volt gondod — ahogy tanítóm, Szókratész mondja ...” Mondtál ilyesmit?

SZÓKRATÉSZ Mondtam.

ÓR „Ugye, hisztek Szókratésznek” — mondta nekik Kritiász —, ezért most a hóhér segít lelketeknek megszabadulni a test terhétől, mert, amint Szókratész mondja, is testi gondok nem hagynak időt gondolkozni ... A gazdagságotok terhét átvállalom én!” Látod, Szókratész, hát hogyne gyűlölnének az emberek az embereket? Hát Alkibiadész, kedvenc tanítványod, aki még szeretőd is volt, őt mire tanítottad meg? Hogy Spárta hadseregét szülővárosa, Athén ellen vezesse, te tanítottad meg erre? Bár már régen megmérgeztetek volna.

Hallgatás

SZÓKRATÉSZ Jegyezd meg a szavam — belőled már ő nem lesz.

ÓR Ugyan már.

SZÓKRATÉSZ Nem veszed észre, hogy olyasmikről beszélsz, ami korábban eszedbe sem jutott? Nem mondom, hogy nem tudtad. Tudtad, az ember tudva születik, de utána feledésbe merül az igazság és aljasság, a szép és a rút eme velünk született tudása ... Miközben velem beszélgetsz, eszedbe jutottak ezek az elfelejtett dolgok. És ez csak a kezdet. Most már beindul!

ÓR Beindul! Amint megszólal a kakas -- mindörökké elhallgatsz. És holnap amit akarok, azt mesélek rólad.

SZÓKRATÉSZ Azt mesélsz.

ÓR Hogy bizonyítod be, hogy nem azt mondtad; egy szót le nem írtál, csak járkáltál a tereken, honnan tudnák az emberek, mit mondtál, bármiről állíthatják, hogy te mondtad.

SZÓKRATÉSZ Állíthatják. Te is azt mondhatod, amit akarsz, ahhoz, amit megjegyeztél tőlem, hozzáteheted a magadét, de az már annak a folytatása lesz, amit nem mondtam végig, benned vagyok már!

ÓR No persze!?

SZÓKRATÉSZ Nem butaságból nem írtam le egy szavamát sem, a könyvek eléghetnek, ahogy elégték Protagorasz könyvei, de elégethetsz-e minden embert, akiben benne vagyok? Ők ismétlik a szavaimat, pa-

pírra és köre vésik őket, kiegészítik, de ezek a szavak már nem lesznek olyan szelídek, mint az enyémekek, mert beléjük töltik halálom miatti hangjukat és gyűlöletüket. Az írás sosem lehet több, sem hangosabb annál, ami le van írva; az eszme meghal, ha nem tud korának szavaiba átöltözni; a leírt szavak, akár a preparált madarak, nehezen szállnak, és az idő molyai hamar elpusztítják őket. A le nem írt eszméből az ember csak a szépet, értékeset teszi el, a szükségtelen elhullik, feledésbe merül. s az eszme minden ember szavaiban újjászületik, és mindenki-ben benne van az az érzés, hogy ő hozta létre az eszmét, és kész harcolni, sőt meghalni ezért a saját eszméért. Hogy mit mondott Szókratész az ember-ről, senki nem fogja tudni, de mindenki tudni fogja, hogy Szókratész beszélt először az emberről, és mos-tantól fogva egymással versengve beszélnek majd az emberről, és minden igazságtalan hatalommal szem-ben Szókratész embereszményét tűzik zászlajukra . . . Így folytatnak, így csavarnak ki engem az emberek, és olyanná tesznek, amilyennek látni akarnak. Egy fiú Názáretből rájön ugyanerre a trükkre, 399 év múlva, és én mondom, sikerülni fog neki, még úr-isten is lehet belőle. Mert az úr nem ír, mi gondoljuk ki a szavait. Íme, ezt nem értették meg bírám — hogy nem hagytak dicstelenül az öregségtől meghalni, hanem erőnek erejével halhatatlanná tesz-nek azzal, hogy megölnek.

ÓR *(ámulva nézi)* Szókratész, neked Ióniában kellett volna születned.

SZÓKRATÉSZ Jól van, hát mit csináljak, ha már Athénban születtem?

ÓR Miért nem szöktél Ióniába? A világ legszabadságszeretőbb államába!

SZÓKRATÉSZ Ióniába? Minek szökjek Ióniába, mikor mindenki Ióniából szökik Athénba? A filozófusaitok is, a költőitek is, a festőitek is ... Megszöknek a legszabadságszeretőbb államból ... Hogy van ez?

ÓR *(sértődötten)* Mert oda mehetnek, ahová akarnak!

SZÓKRATÉSZ *(kötőzködve)* És miért mind Athénba akarnak, Anaxagorasz is, Parthasziosz is, Aszpázia is ... Miért?

Az ór idegesen sétál a rács mellett

Ha hallgatsz, majd megmondom én: mert Athén a legdemokratikusabb állam, azért!

ÓR És miért épp ebben a legdemokratikusabb Athénban ítélik el a filozófusokat, költőket, művészeket? Anaxagoraszt itt ítélték halálra, még jó, hogy meg tudott szökni. És Protagorasz is, ugye, azért szökött meg Athénból, mert halálra ítélték! Hát az isteni Pheidiasz, Athén dicsősége? Itt halt meg az athéni börtönben, belehalt a szégyenbe, mert megrágalmazták, és egy állítólagos visszaélés miatt elítélték ... És téged, Hellász férfiuinak legbölcsebbike — tán nem ítélt halálra legdemokratikusabb Athénod?

SZÓKRATÉSZ Az athéni demokráciának ébernek kell lennie, míg Iónia fenyegeti!

ÓR Ióniában nem lehet teljes a szabadság, míg fennáll Athén hegemoniája!

SZÓKRATÉSZ Kötelesek vagyunk megvédeni Hellász államainak függetlenségét!

ÓR Támogatjuk Hellász államait függetlenségükért vívott harcukban!

SZÓKRATÉSZ Athén eltapossa Ióniát, ha tovább fenyegeti a világot!

ÓR Iónia lerombolja Athént, ha az folytatja a háborús fenyegetődzést!

Átnyúlnak a rácsra, és elkapják egymás torkát

SZÓKRATÉSZ A nemzetek szent jogainak nevében! ÓR A szent nemzeti jogok nevében!

Fojtogatják egymást

SZÓKRATÉSZ Várj! Mi lesz ebből?

Némán nézik egymást a rácsra keresztül. Hamarosan kívülről zaj, hangok hallatszanak, majd nő kiabálás

XANTIPPÉ *(kívülről)* Mit hadonászol az orrom előtt ezzel a karddal, vén kecske, bemosok egyet a pofádba!

SZÓKRATÉSZ Hoppá, Xantippé jön! *(Lábujjhegyen a padhoz szalad)* Be ne engeddd! Bőgni fog ... *(Feje búbjáig betakarózzik khitónjába)*

ÓR Nem úgy néz ki, mint aki bőg.

SZÓKRATÉSZ *(a khitón alól)* Az még rosszabb! Küldd el!

ÓR Próbáld csak meg te elküldeni ...

XANTIPPÉ *(beront. Dühös és szép)* Hol az a kótyagos férjem?

ÓR Sok kótyagos van. Kit keresel?

XANTIPPÉ A legkótyagosabbat.

ÓR Szókratészt?

XANTIPPÉ Hogy találtad el?

ÓR Ma nem fogad.

XANTIPPÉ Micsoda?

ÓR Azt mondta, sen:it ne engedjek be.

XANTIPPÉ A legkevésbé sem érdekel, mit mondott. ÓR

Nem lehet. Gyere vissza!

XANTIPPÉ Gyere csak te ide, epheszoszi disznó! ÓR

Ki? Én?

XANTIPPÉ Te, te! Épp te kellesz nekem ...

ÓR Honnan tudod, hogy epheszoszi vagyok?

XANTIPPÉ Mindent tudok. *(Erszényt dug a kezébe)* ÓR

(tettetve) Mi ez?

XANTIPPÉ A fele.

ÓR Nem, nem! *(Vis, szaadja az erszényt)*

XANTIPPÉ Ne játszd már meg a szüz lányt. Gyorsan, mert az arkhónok jönnek!

ÓR A fejemmel játszom — mi az, hogy a fele? XANTIPPÉ A

másik fele — amint elindul a hajó. Ahogy megegyeztünk.

ÓR Megegyeztünk, de ... csak nehogy aztán ... *(Ma-tatja,*

hogy kiüssza a poharat)

XANTIPPÉ Bolond! Az athéniak emlékművet emelnek neked,

hogy megmentetted Szókratészt!

ÓR Az talán túlzás ... *(Kinyitja a rácsot)*

XANTIPPÉ *(bemeget a cellába, megböki Szókratészt)* Gyerünk,

férjecsém, kelj fel!

SZÓKRATÉSZ *(úgy csinál, mintha most ébredt volna fel)* Már

szólt a kakas?

XANTIPPÉ Kelj fel, még mielőtt én szólalok meg!

SZÓKRATÉSZ Merthogy éppen arra vártunk, mikor szólal

meg a kakas ...

XANTIPPÉ Arra várhattok. Minden kakast levágtunk a

környéken.

SZÓKRATÉSZ Nahát. Akkor most mit csinálnak a tyúkok?

XANTIPPÉ Vedd le a khitónodat!

ÓR Hol van Platón? Ugyebár Platónnak kellene ... *(Eldugja*

az erszényt)

XANTIPPÉ Bezárkózott, betegnek tettei magát.

SZÓKRATÉSZ Jól halad a fiú. Helyesen tette. XANTIPPÉ

Gyáva kukac! De nem ismeri Xantippét. SZÓKRATÉSZ

Kinek van haszna abból, ha idejön?

Senkinek. Csak magára vonja Anüthosz gyűlöletét.

Ha nem jön — abból nekem szintén nincs hasznom,

neki viszont annál inkább, mert nem történik vele

semmi baj, s ez már magában haszon. Az utóbbi

esetben legalább egyikünk nyer valamit, és ez jobb,

mintha egyikünk sem nyerne. Tehát helyesen tette,

hogy nem jött. És te minek jöttél?

XANTIPPÉ Vedd le a khitónt, majd aztán elmondom!

SZÓKRATÉSZ A khitónt?

XANTIPPÉ A khitónt. Vedd le!

SZÓKRATÉSZ Xantippé, kis kancám, csak nem akarsz ...

ÓR Vedd már le!

XANTIPPÉ Azt akarom, hogy vetközz le!

SZÓKRATÉSZ Az utolsó órámban eszedbe jutott. *(Xantippé a*

fején keresztül lehúzza róla a khitónt, Szókratész a kezével

takargatja magát) Ne tégy nevetségessé, Xantippé ...

XANTIPPÉ Semmi kedvem nevetni. *(Éppen venné le a*

peplumát, de szeme megáll az órón, leveszi ennek

válláról a köpenyt, és odadobja Szókratésznek) Vedd fel! (Az órhöz) Te meg húzd fel ezt a rongyot! (Oda-dobja neki Szókratész khitónját)

SZÓKRATÉSZ Ohó, szóval egy kis összeesküvés?... Azt már nem. (Le akarja venni a köpenyt)

XANTIPPÉ (átöleli) Anaxagorasz, a tanárod, annak idején női ruhában szökött meg, te legalább méltósággal szoksz!

SZÓKRATÉSZ Miféle méltóság — mint börtönőr!

XANTIPPÉ No és — férfias munka.

‘R Férfias hát, nem úgy, mint a... (lenzőez) filozófus!

XANTIPPÉ (Szókratészt nézi az ór köpenyében) Jól áll, ha tudni akarod.

ÓR (felveszi Szókratész khitónját) Csak nehogy aztán Szókratésznek higgyenek ...

SZÓKRATÉSZ Leél az ember egy életet büszkén és becsületesen mint filozófus, és úgy fejezi be, mint börtönőr — ezt nevezed méltóságnak?!

XANTIPPÉ Ez csak átmeneti állapot, Szókratészskám. Holnap, Ióniában, ha akarod, ismét felveheted a rongyaidat.

SZÓKRATÉSZ Ióniában? (Az órre mutat) Ó menjen Ióniába.

ÓR Megyek is. Együtt utazunk Ióniába, Szókratész.

XANTIPPÉ Vár a hajó. Siess, mert megjöttek az arkhónok!

SZÓKRATÉSZ Hogy Ióniába szöjkjek, Athén ellenségeihez?!

Holnapra mindenki Athénon fog röhögni ---szóval lónia jobb Athénnál, ha Szókratész Athénből Ióniába szökkik! ...

ÓR Jobb is. Virággal és ovációval fogadnak majd.

SZÓKRATÉSZ Nem, nincs az a kincs!

XANTIPPÉ Mit érdekel Athén java, mikor halálra ítélt?

SZÓKRATÉSZ A bíróság száműzést javasolt, magam választottam a halált. „Akkor pöffeszkedtél, hogy inkább a halált választod, most meg megszöksz, mint egy rabszolga!” Mondja majd mindenki, és joggal!

XANTIPPÉ Nem érted, hogy jogtalanul ítélték el?

SZÓKRATÉSZ És jobb lett volna, ha jogosan ítélnék el?

XANTIPPÉ Eleget filozofáltál, unom már!

ÓR Ióniában annyit filozofálsz, amennyit csak akarsz. Most gyertünk a hajóra!

SZÓKRATÉSZ Ha megszököm, ^{raz} azt jelenti, hogy tényleg jogosan ítélték el! Hogy nem tudod megérteni! Ha meghalok, halálom leleplezi a törvényt vagy azokat, akik a törvényt megszegték. Ezért hasznosabb Athén számára, hja meghalok!

XANTIPPÉ Hát mit gondolsz, hagyom, hogy ia gyerekek eláruljanak a tetves törvényeitek miatt, amelyeket mindenki úgy forgat, ahogy éppen akar? Mit érdekel engem, mi hasznosabb Athénnak! Athént talán érdeklí, mit csinálók férj nélkül három gyerek-ke!

SZÓKRATÉSZ Nagyon helyes, hogy a nőknek nem adnak polgárjogokat, mert apolitikusak vagytok! XANTIPPÉ Vennénk csak mi kézbe a hatalmat —

rendbe is szednénk titeket!

SZÓKRATÉSZ Tessék, Arisztophanész! Hallod, ór? Bogaratültetett a fülükbe „Lüszisztraté! Nők a nép-gyűlésben! ...” Jaj Athénnak!

ÓR Hát tehetséges ^{raz} ürge...

XANTIPPÉ Az la szuka is, Mirtó, már vágja le is ha-ját...

SZÓKRATÉSZ (megrebben, gyengéden) Vágja?

XANTIPPÉ Vágja, ra gyász jeléül, már temet téged a szukája, de én még nem szándékozlak eltemetni... (Ráncigálja Szókratészt, kihúzza a rács másik oldalára) Végző soron szeretlek, te vén gazember, külön-ben annyi éven át türtem volna is bolondságaidat, hogy reggeltől estig la tereken és vásárokon kóborolj, éjszaka meg a hetéráknál? Még hogy filozófusok, talán inkább mákvirágok!

ÓR (elveszti a türelmét) Elég ra szövegből, én is nyakamat kockáztatom ...

XANTIPPÉ Persze, a nők — tiéitek, a hetérák — tiéitek, ra fiúk — tiéitek, hát nekünk mi marad? Én gazt a szukát, Mirtót is magam hoztam a házhoz, azt

hiszed, hogy semmit nem tudtam, vén bolond, de nem akartam, hogy az erdőben henteregietek, és nevétségessé tegyetek Athén gyerekei előtt... SZÓKRATÉSZ Xantippé, kis kancám

XANTIPPÉ A tied? Emlékezz a szavamra, isten uccse, csak egyszer kiszabadítsalak innen — lefekszem az első jöttmenttel, előttem hempergek majd vele, ezert érdemes, hogy kivigyelek innen, hogy lássam, hogyan mereszted la szemed, és hogyan (gyilkos iróniával idézi) emelkedik lelked a testi vágyak fölé ...

SZÓKRATÉSZ Ne nevetess, kis kancám ...

Az arkhónok nehéz léptei hallatszanak

XANTIPPÉ Az ,arkhónok!

ÓR Még csak ez rhiányzott ...

XANTIPPÉ Fogd is kardot, és csinálj úgy, mintha te volnál az ór! (Szókratész kezébe nyomja az ór kard-ját) Járkálj, ez az... (Az órhöz) Szókratész, így járkál egy ór?

ÓR Pont így. Előre-hátra, előre-hátra. (Mutatja) XANTIPPÉ

Feküdj oda (mutatja a fapadot), és takard

be magad egészen! (Szókratészhoz) Rajta, előre-hátra, előre-hátra!

SZÓKRATÉSZ (le akarja venni a köpenyt) Nrem! Én nem...

XANTIPPÉ S-s-st! Egy hangot se! Mit akarsz, hogy az arkhónok rájöjjenek? Tudod, mi lesz akkor? Te legfeljebb mégis megszod a mérget, de én, tudod, mit csinálnak velem? Vagy azt akarod, hogy a gyerekeink teljesen árvák legyenek, ezt akarod? Jó. (Kiabál) Arkhónok!

ÓR Csend legyen ott! A fejem a tét ...

XANTIPPÉ (elsírja magát) Gondolj a gyerekeidre, Szókratész!

SZÓKRATÉSZ Jól van, jól van, ne bögj már... (Be-burkolódzik a köpenybe, járkálni kezd előre-hátra, előre-hátra) Csak ne bögj, mert kiütést kapok tőle...

ÓR (a padon fekszik, betakarva Szókratész rongyos khitónjával) Xantippé, gyere ide, ne lássák az arkhónok, hogy az örrel beszélgetsz, gyere ide hozzám, elvégre én vagyok Szókratész ...

Xantippé elindul feléje

Vedd elő ra kulcsot, és zárd be belülről, a biztonság kedvéért, így ni ... add ide a kulcsot. (Xantippé oda-adja a kulcsot, az elkapja a kezét, és magához húzza) Feküdj le, fekédj ide mellém, elvégre Szókratész vagyok... ez az, de hitelesebben, nehogy az arkhónok kételkedjenek... Szókratész, te meg örködj ... járkálj, mit bámulsz! na... te meg, kis kancám, ugye, így hív az ott, türd fel ,a ruhádat ...

XANTIPPÉ Hé, mit csinálsz?

ÓR A hitelesség kedvéért, kis kancám ... (Felemeli a ruháját)

SZÓKRATÉSZ Hé, mit csinálsz ott?

ÓR Törödj a magad dolgával, börtönőr! Jogom van utolsó

kivánságra, és az utolsó kivánságom, hogy együtt háljak a feleségemmel... Oh, gyere, gyere, kis kancám ...

SZÓKRATÉSZ Ez gaz én feleségem!

ÓR Teljesen elfeledkeztek magatokról! A feleségeinket is elvennétek? (Patetikusan) Az életemet elvehetitek, de az asszonyomat nem! (Kihívóan nevet, az arkhónok léptei közelednek) Oltsd el a mécses, a hülye, hogy az arkhónok ne lássanak!

Szókratész gépiesen engedelmeskedik, elfújja a mécses, az ór a sötétben tevékenykedik

Gyere, gyere, kis kancám ... egészen hitelesen kell ...

XANTIPPÉ Engedj rel, te koszos disznó!

ÓR Disznó, de a gyerekek — teljesen árvák ...

XANTIPPÉ Megfizettelek!

ÓR Nem kell a pénz, én önzetlen vagyok... (Eldobja az erszényt)

Oh, mit tapintottam ki ...

XANTIPPÉ Engedj el, mert kiabálok!

ÓR Kiabálj csak, kiabálj, hadd hallják az arkhónok ... most mit játszom itt!

XANTIPPÉ Oh, Szókratész!

ÓR Ez az... oh !
SZÓKRATÉSZ Engedd el! Állat! (Rázza a rácsot)
ÓR Csend legyen ott! Finom, kis kancám? Oh, mindent bele!
XANTIPPÉ Jaj, Szókratész !
SZÓKRATÉSZ Engedd 'el, te vadember! Hallod, engedd el !
ÓR Mondd már meg ennél iazaloknak, hogy ne üvöltözzön ...
Oh, oh !
XANTIPPÉ Oh, oh, jaj... jujuj, Szókratész! Oh , . .
SZÓKRATÉSZ Miféle jaj, fuss !
XANTIPPÉ Oh ! . . . Oh ! . . .
ÓR Oh, gyerünk... rajta, kis kancám!
SZÓKRATÉSZ (dühöng, rázza a rácsot, üvölt) Engedd el !
Szemét ! Szörnyeteg ! Engedd el !
ÓR Kiabálj, kiabálj, így még jobb nekem... oh, kis kancám!
SZÓKRATÉSZ Kiabálok is!
XANTIPPÉ Oh, Szókratész, ne... meghallják az arkhónok, oh .

SZÓKRATÉSZ (üvölt) Engedd el, megöllek! Mindkettőtöket megöllek !
ÓR Oh, rajta, „kis kancám, rajta, rajta, oh, oh, oh, hü, de kellemes Szókratésznek lenni ...
SZÓKRATÉSZ (összeomlik a rács mellett, zokog) Ór, ne tedd, könyörgök...
XANTIPPÉ Szókratész... Szókratész ...
ÓR És ez ,a vén hülye felcserélt téged azzal ia ringyó Mirtóval, oh, gyerünk, rajta... te meg örködj ... örködj ... örködj.

Az arkhónok léptei távolodnak. Sötét van, csak hátul pislákol egy mécses. Csend. Szókratész feláll, lassan odamegy a pohárhoz, megfogja, hosszan nézi a sötét mérget ... Szünet. Xantippé árnyéka felemelkedik, megigazítja a ruháját, odamegy a rácshoz, kinyitja, ki-megy, megáll Szókratész mellett, aki tartja a poharat, és nézi a sötét mérget

XANTIPPÉ (fojtottan) Szókratész, induljunk. SZÓKRATÉSZ (anélkül, hogy felnézne, halkan) Te menj ... köszönöm neked gaz életemet.
XANTIPPÉ Szókratész...
SZÓKRATÉSZ (keserű nevetéssel) Miféle Szókratész? . . .
(Élesen) Menj, ha :mondom!

Xantippé tesz néhány lépést, megáll Keress

egy kakast! Élőt! És hozd ide.

Xantippé lassan távozik, Szókratész továbbra is szó nélkül nézi a poharat

ÓR (hanyatt fekve a padon) Hü, de kellemes Szókratésznek lenni!

Szókratész az ór felé fordul, sokáig néz oda, és lassan leteszi a poharat

A teste puha és rugalmas. Ahogy hozzáérsz, megremeg, mint egy kanca, mikor légy száll :a farára, re-meg, remeg... A melle kemény és pajkos, nem tudod megfogni, csak a bimbói csiklandozzák :az ujjadat, mint a kiscsirkék csőre, mikor csipegetnek . . .

Míg az ór beszél, Szókratész a rács nyitott ajtajához megy, kiveszi a kulcsot, amely belülről van a zárban, becsukja lassan az ajtót, bedugja a kulcsot kívülről, bezárja az ajtót, és kiveszi a kulcsot

Gyűjtsd meg ■a :mécses, öröm!

Szókratész némán hátramegy a mécseshez, meggyújt egy pálcát, meggyújtja a rács melletti mécses. A pohár megcsillan a fényben. Szókratész sokáig nézi

SZÓKRATÉSZ És ha valaki nem akarja meginni? ÓR Mit? Ja, a mérget? Volt már ilyen . . . Miért kérdezed?

SZÓKRATÉSZ Csak kérdezem.

ÓR Ha nem akarja — erőszakkal kell.

SZÓKRATÉSZ Hogyhogy erőszakkal?
ÓR Fogod, ia térded közé szorítod a fejét, szétfeszíted az állkapcsát. És öntöd.
SZÓKRATÉSZ Aha. (A fekete köpenyben járkal a rács mellett, előre-hátra, előre-hátra, egyenletesen, mint az inga; lépése úgy ketyeg, mint egy óra; kezében lóbálja az óriási kulcsot, köpenye alól kard lóg ki, időnként megcsillan)
ÓR Elmentek ,az parkhónok?

Szókratész nem válaszol

Ezeket a szobrocskákat itt hagyom nektek emlékül. Athén több embert áldozott fel itt, mint a harcmezőn. Érted?
SZÓKRATÉSZ (járkál) Szóval a térded közé szorítod a fejét...
ÓR Előfordul, hát mit tehet az ember?
SZÓKRATÉSZ Tehát 's fejét a térded közé szorítod, és karddal :szétfeszíted (az állkapcsát ...
ÓR A kis Periklész, Periklész fia, :most is emlékszem. Annak meg gyenge volt az állkapcsa — puff neki, eltört.
SZÓKRATÉSZ Szóval szétfeszíted, az állkapcsát a kard-dal — és öntöd. Ha nem ,akarja.
ÓR Nem hát. Minek küldtek engem ide, azt mondja. Hiszen legyőztem a spártaiakat Arginuszánál. Le-győzted, barátom, de :el felejtetted eltemetni a halottakat, nem adtad meg nekik a végtisztességet.
SZÓKRATÉSZ És 'azt mondd, fontos, hogy minél kevesebbet beszéljen, mert :a beszéd felmelegíti az embert, és ez fékezi :a méreg hatását ...

ÓR Ha nem győzött volna, akkor persze nem is ítélték volna el. Aztán kiderült, hogy tévedtek. Szókratész-nál is ezt mondják ,majd: tévedtünk.

SZÓKRATÉSZ Ilyenkor, azt mondd, annak, :aki sokat beszél két, sőt három adagot is be kell adnod . . .

ÓR A fenét tévedtek, kit nem vertek agyon a magad-fajta irigységből? Ha valaki ,a többi fölé emelkedik egy fejjel, levágják! Mivel demokrácia van, és egyen-lőnek kell lenni.

SZÓKRATÉSZ Tehát :a karddal ismét szétfeszíted az állkapcsát — és megint öntesz. Kétszer, akár háromszor is, ha sokat beszél.

ÓR Az irigység rombolja le Athént, :én mondom, nem a spártaiak. Falait összeroppantotta, szétrágtá a demokrácia, géniuszeit megmérgezi ... úgyhogy helyesen döntöttél, hogy megszöksz.

SZÓKRATÉSZ Micsoda hősök jártak itt, amint mondtad, egész államok ellen keltek fel, :egész hadseregek ellen — nem remegtek, de ahogy itt a pohárral szem-ben álltak — jaj, Banyám, mondd ...

ÓR Nem mondokemmit. Fuss, amerre :a szemed lát.
SZÓKRATÉSZ Jaj, :anyám, mondd, :ezt látni kell. Állnak, előttük a pohár, remegnek, mondd, az :ember meghal ,a röhögéstől. (Mesterkéltén nevet)

ÓR Ember, mi van veled? Miért nem futsz?

SZÓKRATÉSZ (megáll, nézi) Fussak? Miért?

ÓR Különben mindkettőnket megölnek. Fuss ! SZÓKRATÉSZ Te csak ne aggódj itt miattam. Lássuk, mit csináljunk a pohárral.

ÓR A pohárral?

SZÓKRATÉSZ A méreggel ia pohárban. A bürökkel. ÓR Igya meg, aki akarja! (Felkel)

SZÓKRATÉSZ És ha nem akarja?

ÓR Ki... ha nem akarja? (Odamegy a rácsához)

SZÓKRATÉSZ Te, ki más?

ÓR Én? (Próbálja kinyitni a rács ajtaját) Hé, hol a ,kulcs?

SZÓKRATÉSZ Aszongya, szétfeszítem az állkapcsát a karddal... (Előveszi a kardot)

ÓR Hé, ember, ne szórakozz ! Add a kulcsot.

SZÓKRATÉSZ Szóval kellemes Szókratésznek lenni, mi? (Nevet) Most meglátod, milyen kellemes. Olyan :adagot keverek neked, hogy a túlvilágon sem térsz magadhoz! A szemed úgy kiugrik, mint egy eltaposott békáé, olyan görcsökben vonaglasz majd, mint a giliszta ia parázson, elkékülsz, mint egy ibolyaszál ... (Utánozza) Neked adom a kockacukromat, hogy meg-édesítsd a mérget, mert nagyon tisztellek...

ÓR Hát jó, :add la poharat.

SZÓKRATÉSZ A poharat?

ÓR A poharat, a poharat. Te aztán tudod, kit ijesztgess ...

SZÓKRATÉSZ „Add a poharat”, mi? *(Igyekszik erőltetetten nevetni, utánozza az őrt)* Jaj, de sietsz! Hová sietsz?

ÓR *(patetikusan)* Hóhériként élni, és hósként meghalni — jobb, mint fordítva! Add a poharat, öröm!

SZÓKRATÉSZ Hohó, itt rend van. Vársz. Van ám szabályzat is — még nem szolt a kakas. Nem vagyunk vademberek — nyissz, levágják a fejedet, és kész. Itt civilizáció, van. Gondolkozni kell. Lenyeled, a mérget, és még mindig van időd gondolkozni. A legszörnyűbb, hogy gondolkodni kell. A halálról.

ÓR Úgy bizony... nagyon jó.

SZÓKRATÉSZ Mindjárt meglátod, jó-e.

ÓR Gyorsan fejlődsz, én mondom. Jó börtönőr lesz belőled. Nyugodtan 'alok meg.

SZÓKRATÉSZ Nyugodtan. Még hogy nyugodtan hal meg! Hogy halsz meg nyugodtan, te hóhér! Ki mérgezte meg azt az ötezer embert Kritiász türannosz idején?

ÓR Négyezer-ötszáz.

SZÓKRATÉSZ Azon a ötszázon vitatkozik, la gyilkos! ÓR Minden ember lényeges. Az ember felette áll minden éginek és földinek.

SZÓKRATÉSZ Minden ember lényeges neki! A gazember! És miért szedted le megmerevedett ujjairól az aranygyűrűket. Kritiász elvette a földjüket és, a házukat, te lehúztad a gyűrűjüket. Lehúztad, igaz?

ÓR Lehúztam. Hogy megmentsem lelküket a földi dolgok csábításától. Érted?

SZÓKRATÉSZ Cinikus. Egy halál kevés neked!

ÓR Csak így tovább, kezdesz megvadulni ...

SZÓKRATÉSZ Az ilyen bűnözőket el kellene tüntetni ebből és a túlvilágból, nevüket 'kihúzni, ne is tudja az emberiség, hogy ilyen szörnyeket szült! Rohadék — megerőszakolja másasszonyát!

ÓR Órfeleségeket.

SZÓKRATÉSZ Milyen feleségeket?

6R Az örökéit. Hogy megvaduljanak. Hogy gyűlölje-nek mindent, Kami emberi. Különbem nem úgy végzik la munkájukat, ahogy kell. Gondolj csak bele, ide-hoznak valami rendes embert — hogy adod oda neki a mérget, ha nem vagy megvadulva?

SZÓKRATÉSZ Hogyne vadulnék meg? Te megölted Periklész fiát, ugye? Te magát Periklészt is örömmel megölted volna, ugye?

ÓR Meg. Na és?

SZÓKRATÉSZ A nagy Periklészt?!

ÓR Hány embert elpusztított ő is 'azokban a nagy háborúkban? Kinek kellene ezek a háborúk? Az embernek? Nem, kiváló öröm. Azoknak ia nagy Periklészeid kellene, különben 'mitől lennének nagyok, mert szántástól és vetéstől ugyan nem. Mit gondolsz, annak idején 'azért rombolták le Tróját, hogy Homérosz megírja az Iliászt? Mert ez lett az egyetlen haszon; a tízéves trójai háborúból. *(Kihívóan utánozza hexameterét)* S akkor versenyre kelt két hős, Hektor és Akhilleusz. / Mely tudná, közülük több ifjúnak ontani véréit. / Egymásnak estek; a népek nagy pár-bajban, s a végén /gy kaszaboltak le mindenkit, hadd örüljön Homérosz.

SZÓKRATÉSZ Te gúnyolódsz 'az isteni Homéroszon?! ÓR Az Iliász minden betűje mögött egy halott harcos fekszik, nem drága ár ez jegy eposzért? SZÓKRATÉSZ Istenek, tanúsítsátok, hogy ez 'szentségtörés!

ÓR „Sok vádlóm lépett már elétek, és már régóta, sok éven keresztül vádaskodtak ...”

SZÓKRATÉSZ Hogyne vádaskodnának? Már ötven éve... (A pohárra mutat)

ÓR „Teljességgel ha hátam emögött vádaskodtak, míg védelmezöm egy sem 'akadt.”

SZÓKRATÉSZ Ki 'az az örült, aki egy gyilkost védelmez!

ÓR „A legkülönösebb pedig az, hogy még csak la nevüket sem tudhatom vagy mondhatom meg ...”

SZÓKRATÉSZ *(meghökkenve ismétli)* „A nevüket nem mondhatom meg”?!
ÓR Pontosan. *(A korábbi pátozzsal folytatva)* „Egyiküket sem idézhetem ide, nem cáfolhatom meg itt...”

SZÓKRATÉSZ *(visszaemlékszik)* „Nem cáfolhatom meg itt”, pontosan.

ÓR „... , hanem egyszerűen, mintegy árnyékokkal harcolva ...”

SZÓKRATÉSZ *(megelőzi)* „... kell védekezniem .. ,” ÓR „... és cáfolgatnom ...”

SZÓKRATÉSZ, ÓR *(együtt)* „...anélkül, hogy valaki is válaszolna.”

ÓR „...anélkül, hogy valaki is válaszolna”, pontosan.

SZÓKRATÉSZ Ez gaz én beszédem a bíróság előtt! ÓR Tényleg? Mit is állítanak rólam rágalmazóim? SZÓKRATÉSZ Az enyéme, nem La teid.

ÓR Jó, nem 'a teid, az enyéme. És mit állítanak?

SZÓKRATÉSZ Az enyéme, nem a teid!

ÓR Az enyéme, nem a teid — hát nem ezt mondtam?

SZÓKRATÉSZ Nem la ti'eid, iazi enyéme!

ÓR Enyéme, teid — ugyan, hagy már ...

SZÓKRATÉSZ Hogyhogy — ugyan, hagy már?

ÓR Jól van, nem veszünk össze holmi rágalmazások miatt. És mit állítanak?

SZÓKRATÉSZ Azt, Kamit Arisztophanész komédiájában láttál.

ÓR Hagyd már Arisztophanészt.

SZÓKRATÉSZ Hagyd már, hagy már, de ki dobta a fekete babszemeket az edénybe?

ÓR Arisztophanész?

SZÓKRATÉSZ A fene vigye el, csak harminc bab-szemmel több, ha levest főzöl belőle, még fingani is kevés, de most — halál!

ÓR Ugyan, hagy már — tehetséges az ürge. SZÓKRATÉSZ Épp ez a baj! *(Körülnéz, hallgatódzik,*

bizalmasan) Utána kéne nézni ennek a dolognak. ÓR Milyen dolognak?

SZÓKRATÉSZ A komédiairóknak. Nem lehetne hozni egy kis törvényt...

ÓR Van törvény.

SZÓKRATÉSZ Van? Akkor jöhet a pohár.

ÓR De védi őket.

SZÓKRATÉSZ Mi?

ÓR A törvény.

SZÓKRATÉSZ Milyen törvény? Így beszorítom a fejt...

ÓR Amely szerint la költők és a komédiairók írnak.

SZÓKRATÉSZ Igen? Hogy hangzik 'ez :a törvény?

ÓR Isten nem mindennek oka, hanem csak a jónak.

Érted?

SZÓKRATÉSZ Értem. Karddal szétfeszítem gaz állkapcsát.

ÓR Várj már, mi rosszat tett neked ez az 'ember?

SZÓKRATÉSZ A demokrácia ellen beszél!

ÓR Amennyire emlékszem, ellenem beszélt.

SZÓKRATÉSZ Ellenem beszélt.

ÓR Ellenem beszélt.

SZÓKRATÉSZ Igen, ellened is beszélt. És ha a demokrácia örei ellen beszél, 'a demokrácia ellen be-szél! Majd dupla adagot 'adok neki, meglátjuk, akkor hogy fog beszélni ...

ÓR Beszél, de megtartja a törvényt.

SZÓKRATÉSZ Miféle törvényt?

ÓR Az istenekről szólót.

SZÓKRATÉSZ Ha a demokrácia ellen beszél, akkor az istenek ellen beszél!

ÓR Az istenek aligha demokraták.

SZÓKRATÉSZ Hogyne lennének?

ÓR Akkor nem lennének istenek. A kettő együtt nem-igen megy.

SZÓKRATÉSZ *(elgondolkozik)* Igen, nem lehet azt mondani, hogy Zeusz demokrata.

ÓR Prométheusz szabadelvűsködött, az isteni tüzet az embereknek adta, de ezért az Elbruszhoz láncolták

SZÓKRATÉSZ Hagyd azt a népieskedőt! Alakoskodó! Csak maradjon ott! Ellopja a tüzet Zeusztól, és ki-nek adja oda?

(Lenézően) Az embereknek! Azoknak, akik fél drachmáért ...

ÓR Hová süllyedtél?! Ór, ór, no de azért ennyire? No persze — amilyen az állam, olyanok az örei ... SZÓKRATÉSZ Az athéni állam ellen mersz beszélni, ióniai rabszolgá!

ÓR Athénnak, ha igazi demokrácia lenne, Prométheuszt kéne tisztelni, nem azt a vén kujon és apagyilkos Zeuszt.

SZÓKRATÉSZ *(kardot ránt)* Te Zeuszt is gyalázod?

ÓR Hiszen Zeusz megfojtotta az apját, hogy ő kerüljön az Olümposzra! Ti is Athénban egymást fojtjátok meg, mindenki azon igyekszik, hogy megkaparintsa a hatalmat, na nem maga miatt — mindezt csak a nép javáért teszitek ... Szegény athéni nép!

SZÓKRATÉSZ Az athéni nép lehet, hogy szegény, de szabad! ÓR Azaz szabadon lehet szegény. Amint Anüthosz szabadon lehet gazdag, ugye? Ez hát a ti athéni demokráciátok?

SZÓKRATÉSZ Megtiltom, hogy a demokrácia ellen beszélj!

ÓR Ejnye, már tiltasz is? Hiszen az őr dolga éppen az, hogy tiltson, igaz, kiváló öröm?

SZÓKRATÉSZ *(dühösen)* Megtiltom, hogy egyáltalán beszélj!

ÓR *(nevet)* Ugyan, túlzol...

SZÓKRATÉSZ Köteles vagyok megvédeni a demokráciát a gyalázó szavaktól!

ÓR Hiszen te már igazi őr vagy ...

SZÓKRATÉSZ Hallgass, ha mondom! *(Felemeli a kard-ját)*

ÓR *(egyre féktelenebbül nevet)* És ha nem? Mit teszel, ha nem akarod hallgatni? Levágysz, mint a barbárok? Rajta, ez csak kellemesebb, mint ... *(A pohárra mutat)* Rajta, vágd! *(Fejét átdujja a rácson)* Vághatod, te, az athéni demokrácia öre!

SZÓKRATÉSZ *(visszatolja a fejét)* Vidd azt az undorító pofádat, epheszosi disznó! Így is, úgy is meg-halsz, mit képzelsz ...

ÓR Az igazi férfi nem arra gondol, meghal-e vagy életben marad, csak arra, helyesen cselekszik-e avagy sem!

SZÓKRATÉSZ Ezek az én szavaim! Plágium!

ÓR A tieid? Gondolod, hogy ezek lehetnek egy őr szavai?

SZÓKRATÉSZ Ki őr?

ÓR Aki örködik. És most ki örködik?

SZÓKRATÉSZ Figyelj ... *(Körülnéz, hallgatódzik, ki-nyitja a rácsot)* Rajta ...

ÓR Azt már nem. Mindenki a helyén van. „Ha ti erre így szólnátok hozzám : Szókratész, elbocsátunk téged...”

SZÓKRATÉSZ Elég a szövegből, elengedlek, huss! ÓR „ ... elbocsátunk téged, de csak iazzal ia feltétellel, hogy sohase bölcsekedel ...”

SZÓKRATÉSZ Hallgass, és tűnj el, különben ..

ÓR „ ...ha pedig ezen mégis rajtakapunk, rneghalsz, azt felelném, szeretlek benneteket, athéni férfiak, engedelmességek azonban inkább fogok az istennek, mint nektek, és amíg csak lélegezni tudok, és képes vagyok rá, nem hagyom abba a bölcsekedést.” Add a poharat!

SZÓKRATÉSZ Könnyű itt beszélni — miért nem lépsz a nép elé és beszélsz nyilvánosan?

ÓR Azért vagyok itt — mert beszéltem.

SZÓKRATÉSZ Nézd már, micsoda önjelölt!

ÓR *(folytatja a beszédet)* „Most pedig a jövőt szeretném megjósolni nektek, elítélőim; kijelentem, férfiak, akik engem megölték, hogy halálom után rögtön elér benneteket a megtorlás, amely sokkal súlyosabb lesz, mint ez a halálbüntetés. Azért műveltétek ezt velem, mert azt hittétek: megszabadultok attól, hogy életetekről számot adjatok; de azt állítom: éppen az ellenkezője történik majd veletek. Még többen lesznek a számonkérők, és annyal terhesebbek, amennyivel fiatalabbak; ti pedig még jobban bosszankodtok majd ...”

Szókratész egyre ámultabban hallgatja

. Ha azt hiszitek, hogy egyesek megölésével vala-kit is meggátoltok abban, hogy helytelen életetekért korholjon titeket, nem jól gondolkodtok!" Ezek is a te szavaid?

SZÓKRATÉSZ Nekem is eszembe jutott annak idején, de nem merem elmondani ...

ÓR És az nem jutott eszedbe annak idején, hogy ez így nem mehet tovább ?

SZÓKRATÉSZ Én? *(Körülnéz, suttog)* Én mindig az ember tökéletesítéséről beszéltem.

ÓR Igen? És az hogy megy?

SZÓKRATÉSZ Nos, ha valaki megkérdezi, mi a legnagyobb emberi gazdagság — mit válaszolsz? A pénz? Remélem, nem mondasz ilyen balgaságot. Az egészség? Az ökör is egészséges, na és aztán ... á, nem .

bizonyára azt mondod: a szabadság! Szépen hangzik, ámde semmit sem jelent. A túrannoszok a legszabadabbak, de tökéletes emberek-e ettől? Vagy isten ments, azt mondod, a munka? Hát jó, mondd meg nekem akkor: a földön és a mindenségben miért csak az embert ajándékozta meg a természet értelemmel? Miért? Hogy ássunk, és a földet túrjuk? Ehhez sok értelem nem kell. Az ember gondolkodás-ra teremtett! Hogy értelmével behatoljon a kozmosz távlataiba és az anyag mélységeibe, a számok tör-vényeibe és saját lelki titkaiba. És hogy mindezt megtegye — mire van szüksége? Szabad időre! Egész életemben törekedtem rá, és el is értem, megszereztem ezt a legnagyobb emberi gazdagságot — minden időm szabad lett! Nincs szerencsétlenebb flótás, mint aki veri a mellét, és dicsekszik, hogy a sok munkától nincs egy perc szabad ideje sem, sőt, meg-próbálják nyilvánosan elítélni az ember természetes törekvését, hogy ne dolgozzék. Mert az ember dolgozik — miért? Hogy enni tudjon, ugye? Es azért eszik, hogy éljen. Azért él, hogy dolgozzék. Dolgozik, hogy egyen ... És a kör bezárul, lassan meghalunk, és végül hirtelen mindenki azt kérdezi : miért volt mindez? Csak azért jöttünk erre a világra, hogy dolgozzunk? Nem, barátom, az ember nem elhivatottságból dolgozik, hanem szükségből, mert még nem jöttünk rá, hogy tartsuk fenn magunkat anélkül, hogy dolgoznánk vagy hogy harcolnánk. Mert a háborúk oka is ugyanez, igaz? De az utódaink rá fog-nak jönni. És csak akkor, amikor minden idejét gondolkodásra szentelheti, csak akkor tökéletesedhet az ember egyre jobban, hogy végül elérje az ember igazi tökéletességét.

ÓR Melyik emberét?

SZÓKRATÉSZ Mindenkiét. Ez a fejlődés záloga.

ÓR Szóval egyre tökéletesebb demagógok, egyre tökéletesebb rabszolgák, egyre tökéletesebb örök, mi?

Izéld meg a fejlődésedet!

SZÓKRATÉSZ *(haragosan)* Te mit akarsz -- mint Arisztophanész : vissza az oligarchiához, nem, még hátrább — a matriarchátushoz, vissza az ősközösséghez, úgy? Az ember áthelyezte a szemét a fenekére, és — előre a majmokhoz! Izéld meg a fejlődésedet!

ÓR Nem mint Arisztophanész. Előre kell nézni.

SZÓKRATÉSZ Csak úgy — előre! A rabszolga-tartó társadalom tökéletesítése és felvirágoztatása felé! ÓR

Miért, nincs még felvirágoztatva?

SZÓKRATÉSZ *(összerezzen)* Ki?

ÓR A rabszolga-tartó társadalom. Nem lehet örök!

SZÓKRATÉSZ Hogyhogy nem lehet örök?

ÓR Nincs benne logika.

SZÓKRATÉSZ Milyen logika?

ÓR Az ősközösségi társadalom után jött a rabszolga-tartó, igaz? Tehát a rabszolga-tartó után is egy másik-nak kell következnie. Panta rhei. Tanulj meg logikusan gondolkodni.

SZÓKRATÉSZ Más? Hogyhogy más? ... Ezt nem gondoltam volna! ... Miféle más?

ÓR Haladóbb. Rabszolgák nélkül.

SZÓKRATÉSZ Hogyhogy rabszolgák nélkül? És ki fog dolgozni, hogy mi gondolkodhassunk?

ÓR *(patetikusan)* A rabszolgaság az emberiség szegénye.

Inkább a halál, mint rabszolga!

SZÓKRATÉSZ Szóval agyonütjük a rabszolgákat? Vég-re!

ÓR Jönnek majd a lovagok.

SZÓKRATÉSZ Kik?

ÓR A lovagok.

SZÓKRATÉSZ Azok meg kik?
ÓR Lovagok.
SZÓKRATÉSZ Ezt még soha nem hallottam.
ÓR Most mit csináljak, ha egyszer nem olvasol tudományos-fantasztikus irodalmat. (*Magyaráz*) A lovag az egy nemesember, gálans a hölgyekhez, a becsület megtestestítője, aki kardját az igazság és a jogfosztottak szolgálatának szenteli. (*Álmodozón*) Hej! ...
SZÓKRATÉSZ Szóval mindannyian lovagok leszünk. ÓR Lovagok! Ez a legkevesebb.
SZÓKRATÉSZ Igen? Mi még?
ÓR Például báró -- az még több.
SZÓKRATÉSZ Báró, na elég már!
ÓR De nem elég. Van még nagyobb.
SZÓKRATÉSZ, Még nagyobb? Mi még nagyobb? ÓR A gróf.
SZÓKRATÉSZ A gróf? Szókratész gróf ... hej! ÓR Ne siess, van még. Márki.
SZÓKRATÉSZ Nekem a gróf jobban tetszik. Nem kell a márki.
ÓR És herceg? Hogy tetszik az, hogy Szókratész herceg?
SZÓKRATÉSZ Nem hangzik rosszul, de ... A, a gróf elég lesz.
ÓR Hogy a királyról ne is beszéljünk.
SZÓKRATÉSZ Királyról hallani sem akarok. Én demokrata vagyok.
ÓR Na, figyelj ide ... (*Körülnéz, suttog*) Ezt a szót meg ne halljam még egyszer!
SZÓKRATÉSZ Melyiket?
ÓR Azt, amit az előbb mondtál.
SZÓKRATÉSZ Demo ...
ÓR (*közbeváág*) Azt!
SZÓKRATÉSZ Miért?
ÓR A feudalizmusban nincs (*szinte hangtalanul*) demokrácia.
SZÓKRATÉSZ Hogyhogy nincs?
ÓR Mivel lényegében nincs démosz, következésképpen (csak az ajakmozgásáról olvasható le a „demokrácia” szó) sincs. Érted?
SZÓKRATÉSZ Nincs démosz? Á, értem: mivel mindenki lovag, báró, gróf ...
ÓR Ez az. Neked egész jó a felfogásod!
SZÓKRATÉSZ (*egyre álmodozóbban*) Szóval, nem hol-mi egyszerű polgárok leszünk, hanem grófok, már-kik, hercegek ... Hű!
ÓR Romantikus, mi?
SZÓKRATÉSZ Milyen?
ÓR Romantikus. (*Magyaráz*) Szóval álmodozni fognak az emberek.
SZÓKRATÉSZ Álmodozni? És miről fognak álmodozni? ÓR Hát az egyszerűek, mint te — hogy lovagok legyenek.
SZÓKRATÉSZ A! A lovagok meg arról, hogy bárók legyenek.
ÓR Úgy bizony. A bárók pedig, hogy grófok legyenek.
SZÓKRATÉSZ A grófok -- hogy márkik ... A márkik -- hercegek.
ÓR A hercegek meg királyok ...
SZÓKRATÉSZ És a királyok? Miről álmodoznak a királyok?
ÓR (*bajban van*) A királyok? Hm... A királyok meg arról álmodoznak, bárcsak egyszerű emberek lennének.
SZÓKRATÉSZ Nézd már, micsoda romantika! Mily tökéletesség!
ÓR Igen! És mivel mindenki álmodozni fog -- nem lesz szükség költészetre, sem filozófiára, nem lesz szükség semmilyen művészetre!
SZÓKRATÉSZ Azt már nem! Művészet nélkül nem lehet.
ÓR Most ,mit akarsz? Hogy legyen egy új Arisztophanész, aki szétfingja a romantikát!
SZÓKRATÉSZ Nem fingja szét. Más lesz a művészet. ÓR Más?
SZÓKRATÉSZ Más. Romantikus. Tele álmokkal és vágyakkal.
ÓR És Euripidész, és Szophoklész — a barátaid?
SZÓKRATÉSZ Hagyd ezeket a mizantropokat, nem lesz tragédia!

ÓR Ugyan, hadd legyen, miért ne legyen tragédia. De vidám tragédiák lesznek. A komédiák pedig komolyak.
SZÓKRATÉSZ Hogyhogy komolyak. Min nevetnek akkor az emberek?
ÓR Nem nevetnek. Minden rendben lesz ... min nevéssenek?
SZÓKRATÉSZ (*körülnéz, suttog*) Figyelj ... nem lesz ez egy kicsit unalmas?
ÓR Lehet. De szép lesz.
SZÓKRATÉSZ (*ámulva*) Unalmas és szép, oh! ... ÓR És mindenki álmodozni fog! ...
SZÓKRATÉSZ És miről fognak álmodni, mikor olyan unalmas és szép lesz?
ÓR Hát hogy még unalmasabb és szebb legyen!
SZÓKRATÉSZ És mikor jön el ez a romantikus kor? ÓR Hamarosan, hamarosan ...
SZÓKRATÉSZ (*egészen ámulatban*) Ej! Szóval a feudalizmus a mi fényes jövőnk ... Tudod, Szókratész — ez olyan közönségesen hangzik. Nem romantikusabb: Athény gróf?
ÓR Romantikusabb.
SZÓKRATÉSZ Ugye? És a Szókratész ...
ÓR Felejtsd el... csak kellemetlenséget hoz ... SZÓKRATÉSZ Nem, nem azért, hogy valami izé ... de nem akarom, hogy bármi összekössön a sötét múlttal!
ÓR Helyes, Athény gróf.
SZÓKRATÉSZ Ugye? És te mit választottál? ÓR Mit választottam volna?
SZÓKRATÉSZ Herceg, mi? Ióniai herceg!
ÓR Nem.
SZÓKRATÉSZ Hát?
ÓR Szókratész!
SZÓKRATÉSZ Szókratész? Izéld meg a címedet. ÓR A filozófus Szókratész elég nekem.
SZÓKRATÉSZ Ne röhögtesd!
ÓR (*patetikusán*) Egész sok évszázados történelme folyamán Iónia népe egyetlen címért harcolt : hogy szabad legyen ! Nincs okom, hogy különbözzen népemtől, és mint neki, nekem sincs szükségem más címre és rangra. Szókratész, a filozófus, ez nekem elég — és kiiszom a keserű poharat, ami ki van mérve rám.
SZÓKRATÉSZ Miféle Szókratész vagy te, ór! Én vagyok Szókratész!
ÓR Komolyan? Te, Athény gróf? Ne nevetess ! Szánalmas rangbitorló!
SZÓKRATÉSZ Te vagy rangbitorló ! Még hogy ő Szókratész, a koszos ór! Mióta?
ÓR Mindig Szókratész voltam, és hogy ki az ór ---az rögtön meglátszik. Tegnap megpróbáltad bitorolni a nevemet, és elfoglaltad a helyemet, sőt a feleségemet is meg akartad erőszakolni.
SZÓKRATÉSZ Én — a feleségedet? Mikor?
ÓR Tegnap. Nem emlékszel, a gyalgalyult öröm? Gyere, azt mondja, örködj egy kicsit, én meg pihenek egyet, és megnézem, milyen is Szókratésznek lenni.
SZÓKRATÉSZ Hazug gazember!
ÓR És rátámadtál Xantippére.
SZÓKRATÉSZ Kire?
ÓR A feleségemre.
SZÓKRATÉSZ Feleségedre?
ÓR Még pénzt is szántál rá, de csak nem jött össze a dolog! (*Odadobja az erszényt*) Fogd!
SZÓKRATÉSZ Vidd a koszos pénzedet! (*Odarúgja az erszényt*)
ÓR Nézd, a feleségem ma eljött hozzám.
SZÓKRATÉSZ Rohadt hazudozó!
ÓR Mit dühöngsz, ha egyszer hazudok? Az erszény a tied, ugye?
SZÓKRATÉSZ Hogyne dühöngének, te szemét hazudozó?
ÓR Én miért nem dühöngök?
SZÓKRATÉSZ Mert debil vagy!
ÓR Tessék?
SZÓKRATÉSZ Oligofrén!
ÓR Hé, egészen parlagi kezdesz lenni, és Szókratész-nak adod ki magad. Gondolj csak bele ... SZÓKRATÉSZ Bitorolni akarja a nevemet — én meg ne dühöngjék!

ŐR Bitorlom a nevedet? Milyen nevet?
SZÓKRATÉSZ Az enyémet, milyet?
ŐR Mi is a neved?
SZÓKRATÉSZ Szókratész, hát mi!
ŐR Szókratész? Hát most tagadtad meg!
SZÓKRATÉSZ Ki tagadta meg?
ŐR Látod, ki a hazudozó, Athény gróf?
SZÓKRATÉSZ Várj csak ...
ŐR Nincs mit vární. Megtagadtad vagy nem tagadtad meg?

Szókratész nem válaszol

Ez az. És ki tagadja meg olyan könnyen a nevét, ha az
tényleg az övé?
SZÓKRATÉSZ *(zavartan)* Én nem tagadtam meg. ŐR
Ugyan már...
SZÓKRATÉSZ Nem tagadtam meg! Én csak úgy... ŐR Na
persze.
SZÓKRATÉSZ Hát értsd már meg, csak álmodoztunk. ŐR Én
értelek. Egész nap járkálsz előre-hátra, előre-
hátra, magány, sötét, penész, patkányok... mi más
marad, mint hogy álmodozz, hogy Pheidiasz vagy —
és farigcsárod ezeket a ronda szobrocskákat ...
SZÓKRATÉSZ Te farigcsárod!
ŐR *(zavartalanul folytatja)* ...vagy hogy Szókratész vagy.
SZÓKRATÉSZ Szókratész vagyok!
ŐR Miért is ne, nagyon romantikus. Álmodozz, őr!

Szókratész némán néz át a rácson

Tudod, hogy ez az egyenruha jól áll neked?... Mit bámulsz
— örködj, járkálj előre-hátra, előre-hátra ... ahogy a
szabályzatelőírja, rajta!

*Szókratész leveszi a fekete köpenyt, eldobja, belép a régóta
nyitott ajtón, és elhúzott karddal indul az ör felé*

SZÓKRATÉSZ Vedd le a khitónomat. Az ör

leveszi, és a padon hagyja

ügy. És most — kifelé!... Kifelé, megmondtam! *(A kard
hegyével böködi)* Kifelé, mert szétváglak!
ŐR *(ellépdél, közben kiabál)* Segítség!... Segítség! Gyilkos!
Megöl! Segítség!
SZÓKRATÉSZ *(maró gúnnyal)* Mit kiabálsz? Hát nem éppen
meghalni akartál, Szókratész? Mit kiabálsz? *(A kard
hegyével fenéken böki)*
ŐR Vidd ,a fenébe ,a kardodat! Add a poharat! SZÓKRATÉSZ
A poharat? Így hamarabb végzünk... ŐR Hányingerem van a
vértől! Add a poharat! SZÓKRATÉSZ *(tovább szurkálja a kard
hegyével)*
Hányingere van a vértől ,a höhéznak... ilyet se hal-
lottam! Azért fedezted fel ,a bürköt, mert hányinge-
red van a vértől... *(Meböki a combját)*
ŐR *(elesik, elszörnyedve nézi a vért, Szókratész elé mászik)*
Könyörgök, ne ... add ,a poharat!
SZÓKRATÉSZ Még nem szólalt meg a kakas, te ióniai tyúk,
szabályzat is van 'a világon ... sicc, kifelé, rajta — vagy
elnyisszantom a nyakad!

ŐR Itt a kakas!

*Bejön Xantippé, kuszán és tébolyodottan, kakassal a a hóna
alatt*

(Igyekszik kukorékolást kicsalni a kakasból) Kukuriku...

Add a poharat! *(A pohárért nyúl)* SZÓKRATÉSZ Hozzá ne
nyúlj!

ŐR Engedd el a kakast, Xantippé!

SZÓKRATÉSZ Szorítsd meg a torkát, Xantippé! *(Az órhöz)* De
rég ki kellett volna már ontanom ia véredet! *(Két kézzel az
ör fölé emeli a kardot — hogy leszúrja)*

XANTIPPÉ Ne öld meg! *(Elengedi a kakast, Szókratészra veti
magát, kivieszi kezéből a kardot)* SZÓKRATÉSZ Á, szóval
sajnálod ...

ŐR Hát persze hogy sajnál.

XANTIPPÉ Nem akarok halált! Fussunk — jönnek az
arkhónok!

ŐR Kis kancám ...

SZÓKRATÉSZ A tied? Most már tényleg megfojtlak ... *(Az
örre veti magát, elkapja a nyakát)* Szemét! Szégyenbe hoztad
Szókratész nevét ...

ŐR *Te aljas! (Elkapja Szókratész nyakát)* Megfojt-
lak . hogy ne 'ejts foltot Szókratész nevén! XANTIPPÉ Nem
akarok halált! Hagyjátok abba! SZÓKRATÉSZ Ióniai kígyó,
megfojtlak... Athén ne-
vében!

ŐR Athéni hiéna ... Ióniga javáért megfojtlak!

A földön hemperegnek egymás torkát szorítva

XANTIPPÉ Meddig, oh, istenem? Meddig ölik egymást az
emberek? Ki 'ültette el az ember lelkében ezt az ember
iránti 'halálos 'gyűlöletet? Férfiak, mit ér a filozófiátok és
költészetetek, ismereteitek ,a természet-ről 'és a
kozmoszról, mikor állatokként ölitek egy-mást? Nem, miért
sértegetem gaz állatokat — 'a far-kas nem öl meg farkast, ia
kígyó nem fojt meg kígyót. Az állatok nem ölik meg 'a saját
vérüket — csak az ember öl embert. Miért? Külön
'mindenki jó, szereti gyermekeit, mindenki felháborodik a
más el-követte gyilkosságon, senki nem akar háborút,
mind-annyian a békéről beszélünk, de egy napig sincs béke
,a földön. Háború háború után, 'az emberiség esztelenül
pusztítja önmagát. Annyi évszázad óta már... így
folytatódik? Meddig? Míg végül csak két ember marad az
egész földön — akkor azok elkapják egymás torkát, mint
ezek itt ketten, és nem találnak nyugalmat az égalatt, amíg
meg nem fojtják egymást. Ez lenne hát a Világmindenség
egyet-len értelmes lényének nagy missziója? Az egyetlené,
amely önmagát nem tudja megvédeni? Lehet, hogy az
embernek ;tényleg nincs helye ezen 'a földön — ha önmagát
,nem kiméli, hogy kimélné meg 'a földet és minden
lakóját?... Előbb kovácsoltunk kardot, mint ekét, előbb
kevertünk mérget, mint dagasztottunk kenyeret, előbb
gyártottunk nyilat, hogy öljünk, mint ,szárnyat, hogy
repüljünk. Miért? Ölünk az életért, ölünk a békéért,
felrevezetjük a népet, elnyomjuk a szabadság nevében.
Emberek, meddig?

*A két férfi már abbahagyta a birkózást, ámulva nézik
Xantippét*

SZÓKRATÉSZ Na nézd már, Xantippé!

ŐR Bravó, Xantippé!

SZÓKRATÉSZ Okos kis feleségem... *(Átöleli)* Mintha a
gondolatomat olvasnád.

ŐR Bölcs kis feleségem... *(Átöleli)* Mintha magamat hallottam
volna.

SZÓKRATÉSZ Vidd ,a koszos mancsod, ör!

ŐR Te vidd a mancsod, koszos ör!

SZÓKRATÉSZ Ki ör? Én Szókratész vagyok!

ŐR Te, mi? Ne kacagtass ... vidd a kezed!

Egyre erősebben szorítják mindketten Xantippét

SZÓKRATÉSZ Vidd a kezed, míg szépen mondom! ...

Xantippé, mondd meg, melyikünk Szókratész!

ŐR Mondd csak meg neki, Xantippé, melyikünk Szók-
ratész!

*Hallgatás. Kegyetlen tekintettel nézik egymást Xantippé feje
fölött, aki elvész az ölelésükben*

SZÓKRATÉSZ *(gyengéden)* Az én hűséges -asszonykám majd
megmondja...

ŐR *(nagyon gyengéden)* Az én becsületes asszonykám majd
megmondja ...

*Hallgatás. Mindketten lassan szétválnak, kezüket a hátuk
mögé rejtve. Xantippé összeesik*

SZÓKRATÉSZ *(elszörnyedve)* Meghalt! ŐR

(még elszörnyedtebben) Meghalt?!

SZÓKRATÉSZ *(bószén, az órhöz)* Te! ŐR

(még bőszebben Szókratészhoz) Te!

SZÓKRATÉSZ Te fojtottad meg, nehogy megmondja,
melyikünk Szókratész!

ŐR Te fojtottad meg, mert tudtad, hogy megmondja,
melyikünk Szókratész!

SZÓKRATÉSZ, ŐR *(egymásnak)* Gyilkos!

SZÓKRATÉSZ Halál! ŐR

Halál!

A kakas kimászik Xantippé holtteste alól, és kukorékol.
Mindketten döbbenetesen nézik. A kakas megint kukorékol.
Mindketten hallgatnak. A kakas harmadszor is kukorékol

(Halkan) Szókratész, harmadik kakasszó.

SZÓKRATÉSZ Harmadik kakasszó, Szókratész.

Hallatszanak az arkhónok nehéz léptei

ŐR Idő van.

SZÓKRATÉSZ Idő van?

ŐR Én nagyon tisztellek ... *(Elővesz egy kockacukrot, bedobja a pohárba)*

SZÓKRATÉSZ Én is téged. *(Elővesz egy kockacukrot, bedobja a pohárba)* Észre sem veszed, hogy méreg ... ŐR Hallgasd csak ...

Az arkhónok léptei közelednek

SZÓKRATÉSZ Nincs idő. Még azt gondolják, hogy Szókratész

...
ŐR ...gyáva?

SZÓKRATÉSZ Ámde a filozófusok ...

ŐR ... nyugodtan halnak meg. Add ...
SZÓKRATÉSZ ... Ide a poharat.

Mindketten megfogják a poharat, kezük reszket

ŐR Vigyázz, kiömlik.

SZÓKRATÉSZ Vigyázok.

ŐR Bocsáss meg.

SZÓKRATÉSZ Te is bocsáss meg. És meséld el hol-nap ...

MINDKETTEN Szókratész ...

ŐR ... utolsó éjszakáját.

Együtt isznak a pohárból. Vigyázva leteszik a földre. Az arkhónok léptei távolodnak. Mindketten szótlánul járkálni kezdenek — egyik előre, másik hátra, az egyik a rács egyik oldalán, a másik a másikon... lábaik el-nehezülnek, lépteik egyre lassúbbak. Megállnak, lefekszenek egymás mellett, a pohár két oldalán. Agónia ... Az egyik ,a másikhoz fordul

EGYIK Szókratész! Szókratész!

MÁSIK Mondd, Szókratész.

EGYIK Arra gondolkodok, mindketten megtehettük volna ...

(Meghal)

MÁSIK ...hogyan nem isszuk meg a mérget? *(Meghal)*

A kakas körbejárja a három holttestet, valami csipegetnivalót keres, de nem talál. Felugrik a pohárra, erőlködik, tojik egy tojást, kukorékol

Vége